

Szabó András:

Hargitáról Észak-Bácskába – Nagy István

Antal – Lusztig-gyűjtemény

Csíki Székely Múzeum

Marosvásárhelyi Művészeti Múzeum

MODEM – Modern és Kortárs Művészeti Központ

Szabó Zsuzsa:

*A Csíki Székely Múzeum
Nagy István-gyűjteménye*

2010

Szabó András:

HARGITÁRÓL ÉSZAK-BÁCSKÁBA

NAGY ISTVÁN

CSÍKMINDSZENT, 1873. – BAJA, 1937.

*

Szabó Zsuzsa:

A CSÍKI SZÉKELY MÚZEUM NAGY ISTVÁN GYŰJTEMÉNYE

2010

Nagy István

TARTALOMJEGYZÉK

A katalógus olvasójához _____	3
Köszöntő _____	9
Szabó András:	
Hargitáról Észak-Bácskába _____	11
Bevezető _____	13
A kiállítás _____	13
Az Antal – Lusztig-gyűjtemény _____	14
Az Antal – Lusztig-gyűjtemény Nagy István művei _____	16
Az Antal – Lusztig-gyűjtemény kiállított anyagának katalógusa _____	19
Szabó Zsuzsa:	
A Csíki Székely Múzeum Nagy István-gyűjteménye _____	23
Bevezető _____	25
A Nagy István-gyűjteményről _____	25
Háborús idők _____	32
A Csíki Székely Múzeum Nagy István-katalógusa _____	34
Néhány szó a Marosvásárhelyi Művészeti Múzeum Nagy István-gyűjteményéről _____	39
Az MMM katalógusa _____	39
Zárszó a csíkzsögödi festőművész, Nagy Imre szavaival _____	40
A kiállítás képanyaga _____	41
Antal – Lusztig-gyűjtemény _____	42
A Csíki Székely Múzeum gyűjteménye _____	70
Válogatás a Marosvásárhelyi Művészeti Múzeum gyűjteményéből _____	83
Nagy István alkotások műpiaci árfolyamátlagai _____	89
Irodalom _____	90
Jegyzetek _____	91

A KATALÓGUS OLVASÓJÁHOZ

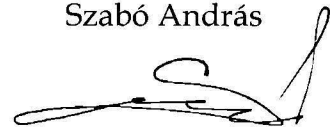
Tisztelt Olvasó!

Nem egy művészettörténeti trattátumot, vagy albumot tart a kezében, hanem egy vegyes tulajdonú és jellegű, 130 darabot bemutató kiállításnak az írott mellékletét. Első részének szerzője a kiállítási törzsanyag, az Antal-Lusztig-gyűjtemény nyolcvan darabos részének és tulajdonosának rövid bemutatását tűzte ki célul. Második részének szerzője pedig a Csíki Székely Múzeum negyven darabot számláló nagy istváni gyűjteményének szakmai bemutatóját végezte el. Ezt követi néhány mondat a Marosvásárhelyi Művészeti Múzeumról és az onnan kölcsönzött művekről. Ezek az írások, a kiállított alkotásokkal együtt nyújtanak egy speciális képet a csíki festészet úttörő személyiségéről, Nagy Istvánról.

A katalógus szerkesztésekor éppen a fentiek miatt nem törekedtem a szabályos és tetszetős könyvgrafikai megoldások alkalmazására. E helyett egy enyhén didaktikus jelleget kölcsönöztem a katalógus fehér-fekete részének. A szövegillusztrációt megjelenítő képeket a szövegben pontosan ott helyeztem el, ahol szó esik róluk. Így, felirat nélkül — úgy vélem —, szépen kapcsolódnak az őket illető szövegrészhez, amelynek Nagy Istvánra utaló tartalma és jellege kimerítőbben érthető.

A műveket viszont csak látványuk sugallatának engedve lehet igazán élvezni, s talán érteni is.

Szabó András

Szerzők:

Szabó András — Sz. A.

Szabó Zsuzsa — Sz. Zs.

A kiállítás-anyagot válogatta:

Szabó András főmuzeológus, Szabó Zsuzsa művészettörténész

Könyvdesign:

Szabó András, designer

Fotók:

Nagy Gyöngyvér, Szabó András

Felelős kiadó:

Csíkszereda Kiadóhivatal

Nyomda:

TIPOGRAPHIC Kft., Csíkszereda

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
SZABÓ, ANDRÁS

**Hargitáról Észak-Bácskába : Nagy István, Csíkmindszent, 1873 :
Baja, 1937 / Szabó András ; A Csíki Székely Múzeum Nagy István-
gyűjteménye / Szabó Zsuzsa. - Miercurea-Ciuc : Editura
Csíkszereda, 2010**

ISBN 978-606-92179-7-9

I. Szabó, Zsuzsa

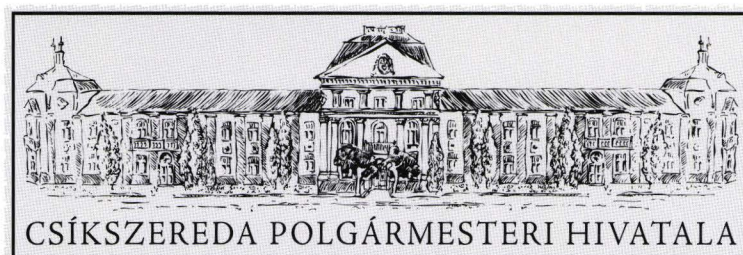
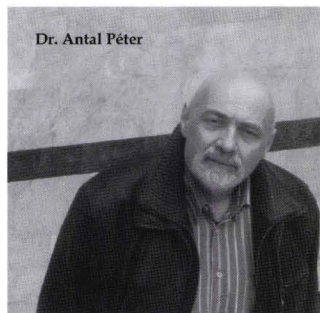
75(439) Nagy, I

© Szabó András, Szabó Zsuzsa

© Csíkszereda Kiadóhivatal

Nagy István

TULAJDONOSOK ÉS TÁMOGATÓK

modem:

Marosvásárhelyi
Művészeti
Múzeum

*Itt mondunk köszönetet
dr. Antal Péter ügyvéd
műgyűjtőnek, a debreceni
MODEM – Modern és
Kortárs Művészeti Köz-
pontnak, valamint a Ma-
rosvásárhelyi Művészeti
Múzeumnak, hogy mű-
tárgyaikat ellenszolgálda-
tás mentesen bocsátották
a Csíki Székely Múzeum
rendelkezésére.*

Rövidítések:

ALgy / Antal – Lusztig-gyűjtemény
ALgy-ssz / Antal – Lusztig-gyűjteményi sorszám
CSSZM / Csíki Székely Múzeum
MDM / Modem – Modern és Kortárs Művészeti Központ
MMM / Marosvásárhelyi Művészeti Múzeum
Eml: / említve
Repr: / reprodukálva
é. n. / év nélkül
j. n. / jelzet nélkül
j.b.l. / jelölve balra, lent
j.b.f. / jelölve balra, fent
j.b-k.l. / jelölve bal-középen, lent
j.j.l. / jelölve jobbra, lent
j.j.f. / jelölve jobbra, fent
j.k.l. / jelölve középen, lent
j.j.l. / jelölve jobbra, lent
k. / körül
ltsz. / leltárszám
p. / oldal
szerk. / szerkesztő, szerkesztette

Fedőlapon: *Boroszlói dűlő*, ALgy.
Hátlapon: *Fakó önarckép*, ALgy.

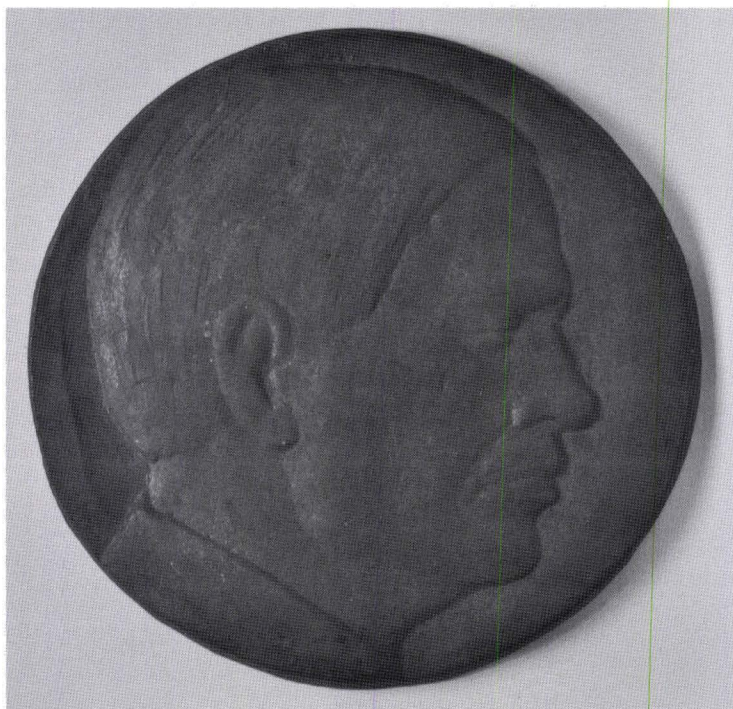
Nagy Zoltán

Antal—Lusztig-gyűjtemény
MODEM – Modern és Kortárs Művészeti Központ
Csíki Székely Múzeum
Marosvásárhelyi Művészeti Múzeum

Tisztelgő válogatás
a 2010-es Csíkszeredai Városnapok alkalmával
– az önkormányzat kezdeményezésére
a fent nevezett gyűjteményekből –,
a Csíki Székely Múzeum
Munkácsy-terméiben.

Kiállítás-rendező:
Szabó András főmuzeológus
Turcza László gyűjteménykezelő

Ferencz Ernő: *Nagy István-plakett*

KÖSZÖNTŐ

Tisztelt Látogatók!

A Déry Múzeum épületéhez bekanyarodva, bár Nagy Imre miatt voltunk ott, mégis Nagy Istvánnal néztünk farkasszemet. Miközben A mi Nagy Imrénk címmel Magyarországon vándoroltatott kiállításunk hetedik megnyitójára készültünk, bő száz méterrel odébb az Antal-Lusztig-gyűjteményt tekinthette meg a Mo-demben a nagyérdemű. 2009. január közepétől, két csíki székely néhány hétre hatalmába kerítette Debrecent. A Sors kifinomult keze úgy rendezte a dolgokat, hogy a Nagy István életművének az „1973-as marosvásárhelyi centenáriumi tárlat óta a leginkább átfogó bemutatása” egy nappal a Nagy Imre-kiállítást megelőzően nyílt meg.

Éltünk az alkalommal, és hosszan időztünk a dr. Antal Péter magántulajdonában lévő több mint nyolcvan alkotás előtt. Minduntalan vissza-vissza tértünk egy-egy szénrajz, egy-egy pasztell elé. Több száz kilométerre is otthon éreztük magunkat. Székely emberek köszöntek vissza, csíki tájakba gyönyörködhattunk. Azon nyomban eldöntöttük, hogy az anyagot elhozzuk Csíkba. A szándék másfél esztendő alatt megvalósult. Nagy István, kilencven évvel azután, hogy a szülőföldjét elcsatolták tőle, hazahozza a Székelyföld magába zárt darabját. Bár a magyar állampolgári visszahonosítását min-dössze három nappal túlélő teste a bajai teme-

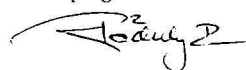
tőben pihen, a Szentlélek szomszédságában született lelke ismét belakja a Csíki-havasok domborulatait. Nagy István hazatér. A lel-künkbe. Legbelül. Ott a helye.

Kedves Barátaink!

Az elcsatolást követő legátfogóbb Nagy Ist-ván életmű-kiállítás megszervezéséért hálával tartozunk minden közreműködőnek. Mindene-ke előtt köszönet illeti dr. Antal Péter műgyűjtőt, aki első pillanattól felkarolta a csíkszeredai ki-állítás gondolatát, önzetlenül és bárminemű anyagi ellenszolgáltatás nélkül bocsátotta ren-delkezésre gyűjteményét. Köszönettel tarto-zunk a Csíki Székely Múzeum munkaközös-ségének, kiemelten Szabó András főmuzeoló-gusnak, aki a kiállítás anyagát válogatta és ren-dezte. Továbbá köszönet illeti a múzeum fenntartóját, a csíkszeredai önkormányzatot, amely immár hatodik esztendeje alkot maradandót a székely kultúra, különösen a csíkországi festő-óriások megismertetése terén. Végezetül és nem utolsósorban hálával gondolunk Csíksze-reda és egész Székelyföld kultúraszerető kö-zönségére, akik érdeklődésükkel és elkötele-zettségükkel ismét és ismét új rendezvények megszervezésére sarkallnak.

Ráduly Róbert Kálmán

polgármester

Gyarmati Zsolt

múzeumigazgató

Szabó András:

HARGITÁRÓL ÉSZAK-BÁCSKÁBA

NAGY ISTVÁN

CSÍKMINDSZENT, 1873. — BAJA, 1937.

BEVEZETŐ

A Csíki-medencét a Hargita-hegyvonulat vi-
gyázza. Nem nevezhető szent hegynek, de a
csíki székely ember számára meghatározó je-
lentőségű. Mindenki ehhez a hegyhez tájolta, s
mai napig tájolja létét, lelki világát.

A Hargitától, Alcsík keleti dombvidékéről
indult, akkor még mit sem sejtve honi művé-
szetünk meghódításának útjára a festővándor-
rá vált Nagy István, a magyar konstruktiviz-
mus egyik megalapozó egyénisége.

Csikmindszenten született 1873-ban.

A következő útvonalon jutott el végső nyug-
helyéig: Csíkszereda, Kolozsvár, Homokmégy,
Budapest, München, Párizs, Itália, Makó, Bu-
dapest, Bécs, Berlin, München, Gyilkos-tó, Rad-
nót, Kalotaszeg, Budapest, Brassó, Marosvásár-
hely, Galícia, Mezőtúr, Budapest, Kolozsvár,
Szentese, Kecskemét, Baja, Erdély, Közép-Duna-
mente, Balaton vidéke, Erdély, Dél-Bácska, és
végül ismét az észak-bácskai Baja. Ott hunyt el
1937-ben.

Ha térképre vetítenénk vándorlásának jelen
pillanatig ismert – egy, vagy több alkalommal
is felkeresett – helyszíneit, s grafikusan ábrá-
zolnánk azokat, eredményképpen egy nagyon
kusza hálót kapnánk.

A KIÁLLÍTÁS

Kiállításunk válogatott anyaga – önkor-
mányzati javaslatra a 2010-es Csíkszeredai Vá-
rosnapok kiemelt eseményeként –, ennek a
kusza, jellegében egyedi művészi termékkel
megdöntött életútnak állít tisztelgő emléket, a

kiállítótér szabta keretekhez igazodva.

A kiállítás négyes szerkezetű, és csoportosít-
va mutatja be az anyagot, híven tükrözve a
törzssanyag tulajdonosának, dr. Antal Péter
ügyvéd-műgyűjtőnek a megállapítását: „A mű-
vek értéke nem a birtoklásban áll, hanem ab-
ban, hogy nézik, nézhetik őket az emberek.”¹

I. – az előterébe három Nagy István portré:
két önarckép és egy, a művészt ábrázoló dom-
bormű kerül;²

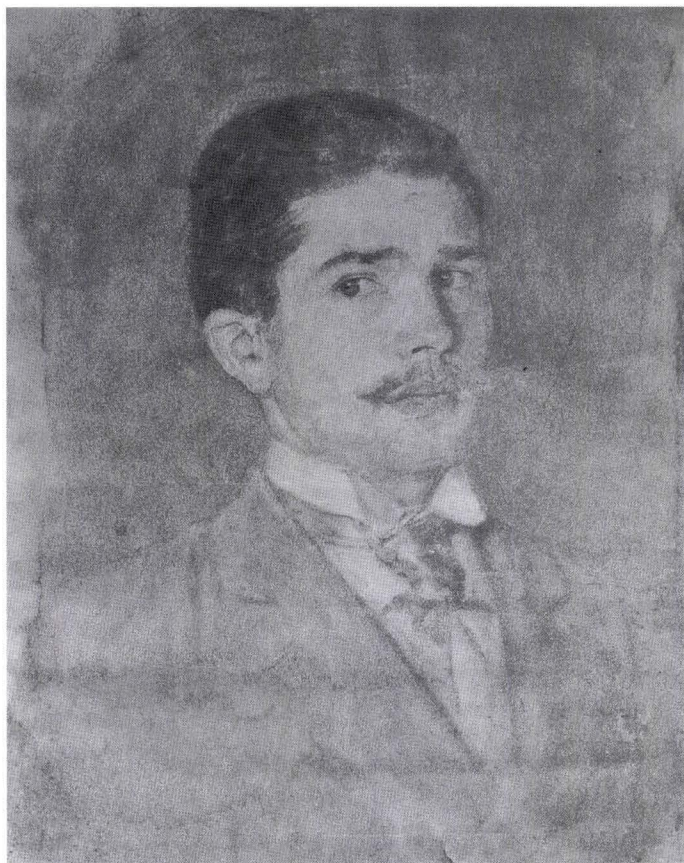
II. – az első teremben a 2009. évi csíkszere-
dai szerzeményeket mutatjuk be;

III. – a második-harmadik-negyedik termék
a kiállítás törzssanyagának, az Antal – Lusztig-
gyűjteménynek saját kezelésű, illetve a debre-
ceni Modern és Kortárs Művészeti Központba,
letétbe helyezett darabjait tárják a látogató elé;

IV. – az ötödik teremben közösen állítjuk ki
a Csíki Székely Múzeum 2009 előtti szerzeme-
nyeit és a Marosvásárhelyi Művészeti Múzeum
kölcsonanyagát.

Kiállításunk vizuális fogalomrend szerint
jelzi úttörő művészünknek, Nagy Istvánnak a
sorsát, aki rendhagyó személyiség volt. Benne
a biokémia olyan enzimeket termelt, amelyek
testének tiszta lelket szültek. Ezért nehezen ta-
lálta fel magát a társadalmi lét bonyolult for-
mái között. Számára nem volt érték a konven-
ció, nem volt érték a közvélemény, nem volt
érték a birtok, nem volt érték a pénz... És ha
részt kellett vennie a társadalmi élet valame-
lyik eseményében, akkor ott töltött idejét rö-
vidre szabva, csak kevesekkel osztotta meg.
Számára már korán elkezdődött – az akkor
még csak családi kereteken belül jelentkező –
„közvélemény”-támadás. Testvérei a falu szé-

gyene jelzővel illették,³ édesanyja pedig nem tudta megvédeni a támadásoktól. Nem véletlen tehát, hogy tanulmányaira alapozott sorsvállalása miatt birtokrészéről le is mondott, s fogadalmat tett arról, hogy amint teheti, édesanyjának önálló, nyugalmas létkörülményt biztosít. Midőn Lyka Károlynak⁴ — aki szerint: „meg kellett hajolni művészete előtt”⁵ — és Farkas Istvánnak⁶ köszönhetően egy időre biztos jövedelmet nyújtó álláshoz jutott, meg is tette. Édesanyjának házat építtetett.

A kiállított művek Nagy István életének álmásait képviselik. Sajnos, nem kimerítően,

mert műveitől könnyen szabadult meg — eladta, elajándékozta, nem érdekelte azok utóélete. Nem törekedett életművének közgyűjteményben való megőrzítésére, mint például a csikzsögödi festő, Nagy Imre.⁷ Így azok szétszórva, rendezetlenül — s talán sok-sok veszteséggel — maradtak az utókorra. Különböző tulajdonosok birtokolták. Némelyek egyedi darabonként, mások lehetőség szerint összegyűjtve.

AZ ANTAL — LUSZTIG-GYŰJTEMÉNY

Közismert, hogy a köz- és magánkollekciók egyaránt heterogén jellegűek Ilyen az igazi művagy, s nem arra szolgál, hogy az egyik-másik művéstől megszerzett alkotásokkal alkotójuk életútját leképezze vagy dokumentálja. Ilyen kollekció az Antal — Lusztig-gyűjtemény és annak Nagy István-anyaga is. A gyűjtésmód lehetőségei nyújtotta rend szerint áll(t) össze egyfajta egységgé.

Ennek a milliárdokat érő művagyonnak a törzsanyaga a nagy magányosok és a XX. században született avantgárd és az Európai Iskola körébe tartozó legkiemelkedőbb magyar művészeinek alkotásaiból tevődik össze. Munkácsy Mihály, Mednyánszky László, Csontváry Kosztka Tivadar, Aba-Novák Vilmos, Barcsay Jenő, Barabás Miklós, Czigány Dezső, Czöbel Béla, Csók István, Derkovits Gyula, Gulácsy Lajos, Kernstok Károly, Kassák Lajos, Kondor Béla, Moholy-Nagy László, Ország Lili, Rippl-Rónai József, Szinyei Merse Pál, Székely Bertalan, Vajda Lajos és természetesen a minket most leginkább érdeklő Nagy István-munkák, valamint kortárs alkotások jelenkori művészek-

tól. A több ezer darabból álló gyűjteményt Antal Péter⁸ nagyapja, Lusztig Sámuel⁹ alapozta meg. Miután a holokauszttól megmenekülve – ottveszítve feleségét és ötből négy gyermekét – Bécsből hazatérhetett, nulláról kezdte újra a műgyűjtést.

Péter nevű unokája hatévesen került anyai nagyszülei házába.¹⁰ Csontváry, Czóbel, Rippl-Rónai, Gulácsy, Kernstok, Munkácsy-képek között töltött huszonhárom meghatározó évet. Valószínű, ez a milió nem volt hatástalan a fiatalember lelkivilágára, s 1968-ban – amikor Veres Géza festőművésztől ajándékba kapta a Böszörményi utcarészlet című képet –, meg is hozta döntését: „műgyűjtő leszek”! E döntő-képet ma is őrzi.

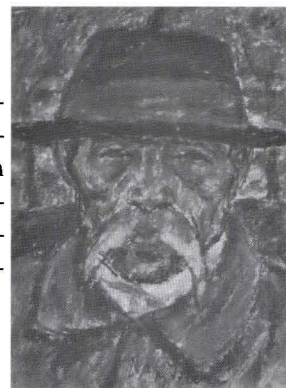
A kiállítás anyagválogatásakor nem volt alkalmam megismerni debreceni villa-otthonát. Annak bemutatását ezért a www.vagy.hu portálról idézett szöveggel teszem meg.

„Impozáns, gazdag, de puritánsága miatt gyönyörű belső tér, és mindenütt csak festmények, szobrok. A télikertben üvegpolcon Móricz-fej kőből, Medgyessy Ferenc alkotása. Abban a szobában, ahol csak Gulácsy Lajos képei függenek, a Ború és derű előtt térdelünk a padlón. Látjuk a Háborút, amelyet Gulácsy – pszichózisának első jeleként – az első világháború kitörésekor festett meg Velencében. Oda lenn Czigány Dezső Nevető önarcképe. Ez a nevető férfi megölte három gyermekét, a feleségét, majd önmagát. Központi helyen a Csontváryk. A Vihar a pusztán, amelyet Csontváry Munkácsy hatására alkotott, téve hozzá és elvéve belőle. Ez a kép ebben a gyűjteményben vált bizonyosan Csontváryvá. Szakértők vizs-

gálták a festéket, a vásznat, értékelték stíluskritikai szempontból. Kiderült, hogy nem lehet más. Ez Csontváry látása, az ő agya, gondolkodása, vászna, festéke, ecsete és keze. »Mára meghaladott a gazdaság« – fogalmaz Antal Péter. Ma már nem engedheti meg magának klasszikus képek vásárlását, pedig a kilencvenes években még elérhetőek voltak. Kortársgyűjtő lett, gyűjteményéhez tartozni rangot is jelent, ezért számos mű ajándékként érkezik. [...]”

A háromezres tételszámot közelítő gyűjtemény azonban nemcsak klasszikus és kortárs képzőművészeti alkotásokból áll, hanem antik emlékeket, kerámia- és üvegtárgyakat is tartalmaz. A kollekció számos tétele a magyar mű-

A műalkotások alkalmanként korábbi sorsukról is árulkodnak. Ez a portré például a Völgyessy-gyűjteményéből került az Antal–Lusztigba. Háttoldalán ott vannak még az előző tulajdonos „felségjelei”.

gyűjtés korszakteremtő nagy alakjainak gyűjteményeiből került át ide: Kohner Adolf,¹¹ Nemes Marcell,¹² Beczkói Bíró Henrik,¹³ Oltványi-Ártinger Imre,¹⁴ Fruchter Lajos,¹⁵ Radnai Béla,¹⁶ Bedő Rudolf,¹⁷ Petró Sándor,¹⁸ Várkonyi Zoltán,¹⁹ Völgyessy Ferenc dr.,²⁰ Vasilescu János (id.),²¹ Dévényi Iván,²² Rácz István,²³ Kolozsváry Ernő.²⁴

Az Antal–Lusztig-kollekciónak a leglényesebb jellemzője, hogy a XIX. század harmadik harmadától a jelenkorig tartó – magyar progresszióknak nevezett –, több mint száz esztendő átölelő időszakának összes művészeti korszakát leképezi.

AZ ANTAL – LUSZTIG-GYŰJTEMÉNY NAGY ISTVÁN MŰVEI

Már a százat közelíti a Nagy István-alkotások száma. Többségük pasztell, néhány olaj. Jelentős tételszám – hisz majdnem 2,5% a szakma által négyezresnek ítélt Nagy István-életműnek –, egy kézben! Ennek az anyagnak nyolcvan darabját állítottuk ki ezen a tisztelgő kiállításon, itt, a Csíki Székely Múzeumban.

Mindezt azért tekintem hangsúlyoznivalónak, mert egy olyan művészről van szó, akinek alkotói modora nem hasonlított egyetlen kortárs művész modorához sem, művészi minősége miatt mégis a legelsőkhöz kellett sorolnia a műtörténész szakmának.

Az a tény, hogy alkotói modora nem hasonlítható egyetlen más művész modorához sem, véleményem szerint annak is köszönhető, hogy művészi tanulmányaihoz – a 15 évesen félárván maradt, s megedződött Nagy István – felnőtt lélekkel kezdett hozzá. Akkorra kiforrott egyéniségét kevésbé lehetett mindenhatóan befolyásolni. Sajátosan hát, „... minden forma szerelmese lett és mindegyikbe beleköltözött. Széthasította magát millió és millió formalelékké.”²⁵

Érett, művészi szabadságában való teljes feloldottságban készült művein főként a lát-

vány szín- és feltjellegéből, kevésbé annak formaelemeiből adódó rajz- és színhatásokkal szembesülünk. Témáit átélve láttatta.

Véleményem szerint az 1915, különösképpen pedig a leszerelése utáni időszakának művei valamiféle kettősségről tesznek tanúbizonyosságot: ha akart „tudott”, ha nem akart, „nem tudott” rajzolni.

Ezt úgy értem, hogy esetenként néhány alkotását a rajzművészet klasszikus szabályainak igyekezett megfeleltetni, a többit pedig ön maga művészi szabadságban, teljes és érzékeny oldottságban készítette. A rajzművészet klasszikus szabályaihoz való igazodás portréiban ismerhető fel. A hozzá személyesen nem kötődő modelljeinek megfestése közben kevésbé

engedett a látvány oly jellegű befolyásának, mely sajátos plasztikai értelmezésre, elrajzolás-szerű, nagyolt ábrázolásra is lehetőséget nyújt. Például a katonatisztet ábrázoló portréja. De ekkor sem ragaszkodott az akadémikus pontossághoz, mert sajátos látványkezelését telje-

sen sosem adta fel. Akihez pedig lelki kötődés fűzte, azt másképp ábrázolta: nem le-, hanem megrajzolta, megfestette. Az ebbe a kategóriába tartozó alkotásainak legjellemzőbb példányai az édesanyjáról készített rajzok. Azok nem embert, nem alakot, hanem entelechiát²⁶ jelenítenek meg.

Hasonlóképpen járt el kedvelt modell-tájainak képmásaival is. Ez utóbbiaknál — alkotói tapasztalatomra alapozott véleményem szerint — fontosnak tartom felhívni a figyelmet a Nagy István-i távláttatás teleobjektívus jellegére: mintha mindent csak középtérben látva,

s látványát csak papírra vetve alkotta volna meg. Művein nem érzik az általánosan alkalmazott rajztechnikai „csalás”, amit a nem hasonló módon látó-láttató művésznek el kell követnie ahhoz, hogy a három dimenziót kétféle redukálja. Nagy István a teret úgy látta-láttatta két dimenzióban, hogy a nézőt háromdimenziós visszajavításra kényszerítse. Művei nem hagyják magukra a nézőt, állandóan irritálják, aktívan tartják a befogadó szellem tudatalatti rétegeit. A szakma a modern magyar plein air festészet realista és konstruktív törekvéseit képviselő alkotójaként tartja számon Nagy Istvánt. Művészetét „egy tájhoz, földhöz erősen kötődő, ösztönökkel és lélekkel teli festészet”-nek minősíti Keserű Katalin. Mert alföldi képeivel sem tagadta meg „hegyiember” karakterét. Ennek ellenére — vagy talán éppen ezért —, alkotásai nagy hatással voltak a Hódmezővásárhelyi Művésztelepen alkotó fiatalokra. „Mégis a korabeli, kicsit sajnálkozó, sokszor viszolygó véleménynyilvánítók nehezményezték [...] Nagy István mizantrópiáját. Egy poszt-

humusz kiállításon és egy kegyeletos hangú köteten kívül alig történt valami bemutatására. Nagy István néma, visszavonult erőfeszítéseit is fel kell tárni, ahogyan Juhász Gyulaként hordozta a művészet igáját, keserűen, számkiűzve, de soha egy percet se henyélve, mert tisztában volt teendőivel, tudta, hogy a magyar táj és magyar ember stílszerű művészi felvételezését neki kell elvégeznie, más nem bírja elfásulás nélkül.”²⁷ – olvasható Pogány Ö. Gábor A magyar festészet forradalmárai – Helyzetkép című könyvében.

Nagy István nagyszabású műveket nem készített. Életművének java pasztell- és szénrajz. Ezekhez többnyire akkora papírra volt szüksége, amilyent környezetében éppen talált, és állandóan volt nála annyi kréta és szén, amennyire szüksége lehetett. Alkalmanként olajtechnikában is dolgozott, de saját bevallásából tudjuk, hogy ezt a technikát nem szerette annyira, mint akrét. Zárkózott volt. Gyorsan és teljes elmélyüléssel, átéléssel készítette műveit, amelyektől könnyen szabadult meg. Eladta, elajándékozta, ritkán érdekelte azok utóélete. Művészi egyedisége és kiemelkedő kvalitása megkérdőjelezhetetlen. A XX. századi magyar művészet kiváló egyéniségei közül a legnagyobbak közé tartozik.

A szakirodalom 4000 fölé teszi műveinek számát. A bajai Nagy István Képtár és más magyarországi, valamint romániai és szerbiai múzeumok is vigyázzák alkotásait. A Csíki Székely Múzeum tulajdonában 40 alkotása található. Számos képe pedig magángyűjteményben van. Ezek egyike az Antal–Lusztig-gyűjtemény.

AZ ANTAL – LUSZTIG-GYŰJTEMÉNY
KIÁLLÍTOTT ANYAGÁNAK KATALÓGUSA

1. *Kalapos önarckép*, j.b-k.l. Nagy I., é. n., pasztell, papír, 53,0×49,0, ALgy-ssz.: 31.
2. *Táj jegenyével*, j.b.l. Nagy István, é. n., szén (pasztell?), papír, 29,0×39,0, ALgy-ssz.: 40.
3. *Táj jegenyékkal*, j.j.f. Nagy István, é. n., szén (pasztell?), papír, 31,5×44,0, ALgy-ssz.: 56 (Verso: Kikiáltási ár: 38.000 Ft. ? évben.)
4. *Szélfúttá fák*, j.j.l. Nagy István, é. n., szén (pasztell?), papír, 28,0×39,0, ALgy-ssz.: 43.
5. *Táj házakkal és boglyákkal*, j.j.l. Nagy István, é. n., szén (pasztell?), papír, 25,0×35,0, ALgy-ssz.: 53 (Verso: *Tanyák kazlakkal*. Kikiáltás: 46.000 Ft. ? évben.)
6. *Faluvég*, j.j.f. Nagy István, é. n., szén (pasztell?), papír, 30,0×44,0, ALgy-ssz.: 69.
7. *Jégverem*, j.j.l. Nagy István, é. n., szén (pasztell?), papír, 30,5×43,5, MDM, ltsz.: 1594.
8. *Óbudai temető*, j.b.f. Nagy István, é. n., szén (pasztell?), papír, 48,0×34,0, MDM, ltsz.: 2275.
9. *Folyóparti táj*, j.j.l. Nagy István, é. n., szén (pasztell?), papír, 44,0×60,0, ALgy-ssz.: 19.
10. *Fák alatt*, j.j.f. Nagy István, é. n., szén (pasztell?), papír, 44,0×59,0, ALgy-ssz.: 20.
11. *Házak* (Verso: *Lejtős utca*), j.j.l. Nagy István, é. n., szén (pasztell?), papír, 30,0×44,0, ALgy-ssz.: 59.
12. *Táj magányos fával*, j.j.l. Nagy I., é. n., szén (pasztell?), papír, 47,0×63,0, ALgy-ssz.: 17.
13. *Facsoport*, j.j.l. Nagy István, é. n., szén (pasztell?), papír, 30,3×43,5, MDM, ltsz.: 1564.
14. *Kukoricás*, j. n., é. n., szén (pasztell?), papír, 36,0×44,2, ALgy-ssz.: 26.
15. *Katonaportré*, j.j.l. Nagy István, 1918,1918, szén (pasztell?), papír, 48,0×31,5, MDM, ltsz.: 2157.
16. *Katonaportré*, j.j.l. Nagy István, 1918,1918, pasztell, papír, 48,0×32,0, MDM, ltsz.: 2155.
17. *Katonaportré*, j.j.l. Nagy István, 1916,1916, pasztell, papír, 45,0×32,0, MDM, ltsz.: 2313.
18. *Katonasapkás fiú*, j.j.l. Nagy István, 1920, 1920, szén (pasztell?), papír, 30,0×22,0, ALgy-ssz.: 55.
19. *Horgoló lány*, j.j.l. Nagy I., 1904, 1904, szén (pasztell?), papír, 58,5×39,5, ALgy-ssz.: 34.
20. *Édesanyám*, j.j.f. Nagy István, 1917, 1917, szén (pasztell?), papír, 41,0×31,0, ALgy-ssz.: 57 (Verso: Kikiáltási ár: 150.000 Ft., azaz 550 €. ? évben.)
21. *Pihenő paraszt*, j. n., é. n., pasztell, papír, 54,5×46,5, ALgy-ssz.: 33.
22. *Kócos férfi*, j.j.l. Nagy István, é. n. (1920-as?), szén (pasztell?), papír, 63,0×44,5, MDM, ltsz.: 2148.
23. *Jegenyék*, j.j.l. Nagy István, é. n., olaj, karton, 33,0×43,0, ALgy-ssz.: 32.
24. *Téli táj fenyőkkel*, j.j.l. Nagy István, 1919, 1919, olaj, karton, 49,0×70,0, ALgy-ssz.: 04.
25. *Táj szélmalommal*, j.j.f. Nagy István, é. n., olaj, karton, 41,5×49,0, ALgy-ssz.: 39 (Verso: dr. Kürtös S[ándor]né.)
26. *Matrózruhás lány*, j.j.l. Nagy István, 1920, 21?, 1920-21?, olaj, vászon, 84,5×69,5, ALgy-ssz.: 01.
27. *Férfi szivarral*, j.b.l. Nagy István, 1919, 1919, olaj, vászon, 50,0×40,5, ALgy-ssz.: 27.

28. *Kucsmások*, j.j.l. Nagy István, 1915, 1915, olaj, karton, 79,0×50,0, ALgy-ssz.: 15.
29. *Falurészlet*, j.j.l. Nagy István, ?, ?, olaj, karton, 35,0×49,5, ALgy-ssz.: 38.
30. *Táj pásztorral*, j.j.l. Nagy István, é. n., olaj, vászon, 42,0×59,0, ALgy-ssz.: 21.
31. *Hegyes-dombos táj*, j.b.l. Nagy I., é. n., olaj, vászon, 55,0×68,0, ALgy-ssz.: 10.
32. *Alföldi táj boglyákkal*, j.j.l. Nagy István, é. n., olaj, vászon, 61,0×78,0, ALgy-ssz.: 03.
33. *Táj gyárkéménnyel*, j.j.l. Nagy István, 1920?, 1920?, olaj, vászon, 49,0×67,0, ALgy-ssz.: 11.
34. *Alföldi táj házakkal*, j.j.l. Nagy István, é. n., olaj, vászon, 57,0×75,0, ALgy-ssz.: 09.
35. *Rekettyés*, j.j.l. Nagy István, é. n., olaj, vászon, 59,0×69,0, ALgy-ssz.: 18.
36. *Nyári táj*, j.j.l. Nagy István, 1914, 1914, olaj, karton, 51,0×69,5, ALgy-ssz.: 66.
37. *Ház patakkal*, j.j.l. Nagy István, 1910, 1910, olaj, karton, 59,5×69,5, ALgy-ssz.: 12.
38. *Bokrok között*, j.j.l. Nagy István, 1914, 1914, olaj, karton, 51,0×68,0, ALgy-ssz.: 06.
39. *Domboldal piros tetős házzal*, j.b.l. Kékkö... táj, Nagy I, é. n., pasztell, papír, 21,5×29,5, ALgy-ssz.: 54.
40. *Piros tetős házak*, j.j.l. Nagy István, 1913, 1913, pasztell, papír, 29,0×42,0, ALgy-ssz.: 58.
41. *Házak dombok között*, j.j.l. Nagy István, 1917, 1917, pasztell, papír, 30,5×47,5, ALgy-ssz.: 60.
42. *Csendélet*, j.j.l. Nagy István, é. n., pasztell, papír, 44,8×58,8, ALgy-ssz.: 05.
43. *Balaton-felvidéki táj*, j. n., é. n., pasztell, papír, 43,0×58,7, ALgy-ssz.: 23.
44. *Alkonyi felhők*, j.j.l. Nagy István, é. n., pasztell, papír, 26,8×35,8, ALgy-ssz.: 47.
45. *Ház fák között*, j.j.l. Nagy István, é. n., pasztell, papír, 32,0×45,0, ALgy-ssz.: 35.
46. *Erdei út*, j.j.l. Nagy István, é. n., pasztell, papír, 31,0×45,0, ALgy-ssz.: 48.
47. *Falusi utca*, j.j.l. Nagy István, é. n., pasztell, papír, 39,5×43,0, ALgy-ssz.: 52.
48. *Ház fával*, j.k.l. Nagy István, é. n., pasztell, papír, 27,0×35,0, ALgy-ssz.: 51.
49. *Sárga falú ház*, j.j.l. Nagy István, é. n., pasztell, papír, 32,0×45,0, ALgy-ssz.: 42.
50. *Ökrök alkonyatkor*, j.k.l. Nagy István, é. n., pasztell, papír, 31,5×45,0, ALgy-ssz.: 45 (Verso: Dr. Kürtös Sándor tul.1973. Kikiáltási ár a Polgár Galériában 1.333 €. ? évben.)
51. *Domboldal fenyőkkel*, j.j.l. Nagy István, é. n., pasztell, papír, 62,0×47,5, ALgy-ssz.: 65.
52. *Házak plein air-ben*, j.j.l. Nagy István, é. n., pasztell, papír, 37,5×50,5, ALgy-ssz.: 71.
53. *Gémeskút*, j. n., é. n., pasztell, papír, 45,5×31,3, ALgy-ssz.: 61.
54. *Fehér falú házak*, j.j.l. Nagy István, é. n., pasztell, papír, 45,5×32,0, ALgy-ssz.: 41.
55. *Táj juhokkal*, j.j.l. Nagy István, é. n., pasztell, papír, 69,0×46,0, ALgy-ssz.: 72.
56. *Szénaboglyák*, j.j.l. Nagy István, é. n., pasztell, papír, 44,5×50,5, ALgy-ssz.: 73.
57. *Téli táj dombokkal*, j.n., é. n., pasztell, papír, 69,0×84,5, ALgy-ssz.: 02.
58. *Fenyves*, j. n., é. n., pasztell, papír, 43,0×31,0, ALgy-ssz.: 37.
59. *Boroszlói dűlő (Agyagos dombja)*, j.j.l. Nagy István, é. n., pasztell, papír, 47,8×64,0, ALgy-ssz.: 70.
60. *Táj*, j.j.l. Nagy István, é. n., pasztell, papír, 34,0×48,0, MDM, ltsz.: 1424.

61. *Székely falu*, j. n., é. n., pasztell, papír, 70,5×81,5, MDM, ltsz.: 3052.
62. *Dombos táj*, j.k.l. Nagy István, é. n., pasztell, papír, 52,0×68,0, MDM, ltsz.: 1503.
63. *Sorozáson*, j. n., é. n., pasztell, papír, 48,0×32,0, ALgy-ssz.: 29.
64. *Parasztember*, j.k.l. Nagy István, é. n., pasztell, papír, 34,0×25,0, ALgy-ssz.: 50 (Verso: Dr. Völgyessy Ferenc (1958) gyűjteményéből.)
65. *Megszusszanó székelyasszony*, j.b.l. Nagy István, é. n., pasztell, papír, 45,0×31,0, ALgy-ssz.: 49.
66. *Rutén parasztasszony*, j. n., é. n., pasztell, papír, 44,5×33,0, ALgy-ssz.: 62.
67. *Édesanyám*, j.j.f. Nagy István, 1917, 1917, pasztell, papír, 43,0×33,5, MDM, ltsz.: 2315.
68. *Székelyasszony*, j.j.l. Nagy István, 1917, 1917, pasztell, papír, 46,0×31,0, MDM, ltsz.: 2180.
69. *Gyermekportré*, j.j.l. Nagy István, 1906, 1906, Grafit, papír, 39, 0×29,5, ALgy-ssz.: 44.
70. *Lánykák*, j.j.l. Nagy István, 1928, 1928, pasztell, kartonra kasírozott papír, 62,5×86,8, ALgy-ssz.: 68.
71. *Bajuszos férfi*, j.j.f. Nagy István, é. n., pasztell, papír, 79,0×49,5, ALgy-ssz.: 16.
72. *Fiatal nő*, j.j.l. Nagy István, 1927, 1927, pasztell, papír, 74,0×54,0, ALgy-ssz.: 67.
73. *Nő szállal*, j.n., é. n., pasztell, papír, 63,0×45,0, ALgy-ssz.: 24.
74. *Férfiportré*, j.b.l. Nagy István, 1929, 1929, pasztell, papír, 769,5×49,0, ALgy-ssz.: 74.
75. *Női arckép*, j.j.l. Nagy István, 1916, 1916, pasztell, papír, 61,5×44,5, ALgy-ssz.: 30.
76. *Katonatiszt*, j.j.l. Nagy István, 1916, 1916, pasztell, papír, 62,0×44,5, MDM, ltsz.: 1496.
77. *Kucsmás paraszt*, j.j.l. Nagy István, é. n., pasztell, papír, 70,0×50,0, ALgy-ssz.: 07.
78. *Kucsmás fiú*, j. n., é. n., pasztell, papír, 70,0×50,0, ALgy-ssz.: 22.
79. *Hárászkendős asszony*, j.j.l. Nagy István, é. n., pasztell, papír, 69,8×49,8, ALgy-ssz.: 14.
80. *Fakó önarckép*, j.j.f. Nagy István, é. n., pasztell, papír, 43,0×33,0, ALgy-ssz.: 64.

Szabó Zsuzsa:

A CSÍKI SZÉKELY MÚZEUM
NAGY ISTVÁN-GYŰJTEMÉNYE

Handwritten text on a dark, textured background, possibly a book cover or endpaper. The text is written in cursive and includes the name "Nancy Johnson" on the right side.

BEVEZETŐ

A Csíki Székely Múzeum jelentős képzőművészeti gyűjteménnyel rendelkezik. Darabjai – mert „a látás különböző módjainak a története a világ története”²⁸ –, a mi kelet-erdélyi, csíki világunk egy időszakának a történetét láttatják.

A múzeum első, Vámszer Géza²⁹ által ellenőrzött, majd Kovács Dénes³⁰ által rendezett leltára 310 tételből áll, őrizi még az intézmény. Azt kellett volna folytatni, megtartva általános leltárkönyvnek, mellette pedig vezetni az egyedi gyűjteményi nyilvántartást is. Nem így történt. A Csíki Múzeum (1950) → Hargita Megyei Múzeum (1969) → Hargita Megyei Múzeumi Komplexum (1985) → Csíki Székely Múzeum (1995) leltárnyilvántartása kizárólag gyűjteményenkénti lajstromozást jelentett, s jelent ma is. A képzőművészeti gyűjteménynek azonban sajátos helyzet jutott. János Pál igazgató 1973-ban újraíratta annak leltárát. A régi nyilvántartásra, a jelenleg is érvényben lévő leltárkönyvben kizárólag a 6662-6667-es tételek megjegyzéssorai engednek következtetni: „a múz. régi gyűjt. 1973 előtt”. Sajnos, a régi leltárkönyvet nem őrizték meg.

A jelenlegi gyűjteményi leltár 7948 tételt jegyez. Valójában azonban 25-tel kevesebbet, azaz 7923 tételt számlál, ugyanis az anyag többszöri felülvizsgálatát követően egyes tételek vagy más leltárba kerültek át, vagy törölni kellett őket, mert elvesztek, illetve tönkrementek.³¹

A gyűjtemény 213 művész alkotásából áll össze. Kvalitásuk nagyon széles skálán mozog, a remekmű és a nagyon alacsony művészeti és

történeti értékkel rendelkező kategória között oszlik meg. Nagy része azonban hűen képviseli azt a csíki – és nemcsak csíki – valós művészi minőséget, amelynek állandó jellegű továbbításra van szüksége.

A teljes képzőművészeti gyűjtemény részben tematikus, részben szerzői és részben műfaji egységekre, valamint egyedi alkotásokra tagolható.

A NAGY ISTVÁN-GYŰJTEMÉNYRŐL

A Csíki Székely Múzeum modern gyűjteményének része 39, illetőleg 40³² darab Nagy István-alkotás.

Ebből hét mű olaj vászon, karton, illetve falemez alapon, a többi grafika, szén, pasztellkréta és ceruza, papír alapon.

1960-as években vásárolta az első Nagy István-alkotást a múzeum (ltsz.: 72),³³ Ezt 820+1 tétellel hátrább ugyancsak két datálatlan vásárolt alkotás követ. Összetartozó művek.

1976-ban zsögödi Nagy Imre festőművész hagyatékának részeként került két alkotás a múzeum tulajdonába.

1983–84 során négy alkotást vásárolt meg az intézmény. Ezek közül a Kislányaportrét (ltsz.: 7680) és a Mindszenti házak (ltsz.: 7679) alkotásokat 1983-ban Kovács Gizellától vásárolta meg az akkori múzeumigazgató, Szőcs János.³⁴

1984-ben két pasztell portrét vásároltak Bíró Lajostól, melyek édesapját és édesanyját ábrázolják.³⁵ Bíró Lajos apja, Alajos, csíkpálfalvi katonatiszt (altiszt?), együtt szolgált Nagy István-nal a galíciai fronton 1914–16 során.

1988-ban 12 darabot kobzott el a rendőrség a

csíkszeredai Borcsa Dénestől, amelyek azóta a múzeum gyűjteményében találhatók. Az 1963-as 72. törvény alapján – amely a műtárgyakra és műkincsekre vonatkozott – minden magánszemély köteles volt a tulajdonában lévő műkincseket az állam felé bejelenteni. A 80-as években, az akkor múzeumigazgató Barabási László bátorította is a rendőrséget, hogy nyomozzanak a be nem jelentett művészeti alkotások után, és ennek során kobozták el a Borcsa családtól a 12 művet. Jelenleg zajlik a per az alkotások visszaszerzéséért vagy ellenértékük kifizetéséért.

1998–2000 során még három alkotást vásárolt a múzeum.

2009-ben történt a legnagyobb volumenű vásárlás, melynek során az intézmény gyűjteményébe került 16 alkotás, mind a brassói Hanke család birtokából. Ezekkel a képekkel együtt vásárolt meg a múzeum egy olajfestményt is, amely ugyan Nagy István-alkotás-ként szerepel az adásvételi szerződésben, de valószínűleg nem a mindszei Nagy István műve.

A múzeum gyűjteményében lévő alkotások mind Nagy István első alkotói korszakából valók. Bár Nagy István művészetét nem szokták periódusokra osztani, vagy műveit bármilyen csoportosítás szerint tárgyalni, a csíkszeredai gyűjtemény mégis egyfajta egységnek tekinthető. Az itteni mindegyik alkotás 1919 előtt készült. Ez az időszak Nagy István életében az első tanulási – útkeresési időszak –, a stílusfejlődés első szakasza, a huzamos erdélyi tartózkodás és alkotás időszaka. 1919-ben tulajdonképpen végleg elhagyja Erdélyt, ettől kezd-

ve már csak látogatóba jár haza, nem tölt hosszabb időt otthon. Így időben és térben – személyes és művészi életében egyaránt – lezárul egy korszak. Ennek az időszaknak alkotásaiból áll össze a Csíki Székely Múzeum gyűjteménye.

*

„Igazi művészet csak az, ami egy szuszra születik meg, és halódó élet, merevedő hulla, sőt halovány másolat az a kép, ami hosszas vajdások után, tanulságok, modellek feldolgozásával komponálódik meg. Így és csak így kell teremtenie a művésznak...”

Ezekkel a szavakkal vallott a művészetről Nagy István egy vita során, melyet Kós Károlylyal folytatott 1927 körül, és amelyet Kós az Erdélyi Helikonban idéz.³⁶ Így születtek Nagy István alkotásai is, egy szuszra, a pillanatnyi felfedezés hevében.

Bár nem művésznek indult, mégis művészte, amelyet a maga tehetségéből teremtett meg, nem hallgatva senkire, nem nézve senki másnak a stílusát, a magyar konstruktivista festészet kialakulásában fontos szerepet játszott.

Csíkminszei, 1873. március 28-án született a 172. házszám alatt Nagy Antal és Sándor Mária legidősebb gyermeke, István.³⁷ 1885-ben a csíkszeredai gazdasági népiskolába iratkozott be, majd Kolozsvárott tanítóképzőt végzett. Itt, az általános elméleti és pedagógiai felkészülés mellett foglalkoztak zenével és rajzzal is, illetve kötelező volt a hangszerstanulás. Nagy István első rajztanára a torockói Sárdi István,³⁸ aki Nürnbergben, majd Münchenben is tanult.³⁹ Sárdi az 1870-es években rendszeresen közölt

erdélyi vonatkozású rajzokat a budapesti Vasárnapi Újságban, és valószínűleg mestere biztatására Nagy István is küldött rajzaiból az újságnak,⁴⁰ bár ezeket nem publikálták.⁴¹

1888 szeptemberétől 1893 júniusáig tartózkodott Kolozsvárott, húszesztendősen korában megkapta a tanítói oklevelet, valamint kinevezését a Kalocsától nem messze fekvő kis faluba, Homokmégyre. Kétéves tanítóskodása alatt az iskolát teleaggatta rajzaival. Ennek köszönhetően fedezte fel Keleti Gusztáv⁴² a tehetséges tanítót, és biztatta Nagy Istvánt, hogy a budapesti Mintarajziskolában folytassa tanulmányait. Mielőtt Budapestre költözött volna hazautazott, és az őt illető birtokrészeiről lemondott a tanulás javára.⁴³

1894–98 között Székely Bertalan tanítványa volt, diplomáját 1898-ban szerezte meg.

Még a mintarajziskolai első sikerekről emlékezik egy pályatárs a Csíki Lapokban megjelent írásában: „Ezelőtt 20 évvel, mikor még elsőéves nebulók a budapesti mintarajziskolában gipszeket rajzoltunk, tőlünk szerényen elhúzódva, a terem sarkában egy igénytelen külsejű fiatalember dolgoztatott. (...) Nagy Pista már akkor is annyi dicséretet kapott a professzoroktól és más hozzáértőktől, hogy rövid időn belül sikerült neki az egész trupp bámulatát és irigységét felkeltenie. Nem is maradt sokáig Pista barátunk a »Tökériában«. Két és fél év alatt tökéletesen magáévá tette az ott tanulhatókat. Elment ezután Münchenbe Herterichhez, hogy ott az idegenek előtt a nemzetközi társaságban szedje el az első díjakat (néhány hónap alatt nem is egyet, hanem ötöt).”⁴⁴

1898-ban Münchenbe utazott, hogy itt foly-

tassa tanulmányait az Akadémián. Ludwig von Herterich⁴⁵ professzorhoz iratkozott be. Rövid idő alatt az Akadémia öt festészeti díját nyerte el.⁴⁶ Franz von Lenbach⁴⁷ professzor nagyra értékelte alkotásait,⁴⁸ s mondta, hogy kinőtt a müncheni keretek közül.

1899 végén Párizsba utazott, ahol nyolc hónapot töltött a Julian Akadémián. Ez alatt az idő alatt rengetegszer járt a Louvre-ban, megismerte a nagy elődök munkásságát, akik közül Giotto, Rembrandt és Van Gogh alkotásai voltak rá a legnagyobb hatással. Saját bevallása szerint Párizsban értette meg Giottot és Rembrandt-ot.⁴⁹ Legnagyobb hatással van Gogh volt rá, akinek elméletét és írásait a saját művészetére vonatkoztatva vette át.

A párizsi tartózkodás alatt készítette a Csíki Székely Múzeum anyagában található

három ceruzarajzot, három aktot (81., 82. és 83. kép). Mindhárom grafika az akadémiákon teljesítendő tanulmányrajz, felfogásban és kivitelezésben egyaránt az akkori akadémista stílusnak megfelelő modorban kivitelezett mű. Ezek a művek jól megrajzolt, anatómiai pontosságú alkotások, nyoma sincs még a jellegzetes stílusnak vagy bár a friss élményeknek, a Louvreban megismert alkotók hatásának. Egy nagyon

jó kezű, ügyes diák alkotásai ezek, aki a Münchenben tökéletesen elsajátított tudás birtokában rajzolja modelljeit.

Párizsi tanulmányairól, sikereiről szól az a levél, amelyet Karácsonyi Aladár tudósító írt dr. Fehér Antal⁵⁰ csíkszépvízi örmény származású ügyvédnek, és amelyet teljes terjedelmében közöl a Csíki Lapok.⁵¹ Karácsonyi részletesen elmeséli, hogy egy alkalommal a Julian Akadémia egyik tanára úgy nyilatkozott a francia növendékek előtt, hogy: „Íme, uraim, ide jöjjenek művészetet tanulni!”

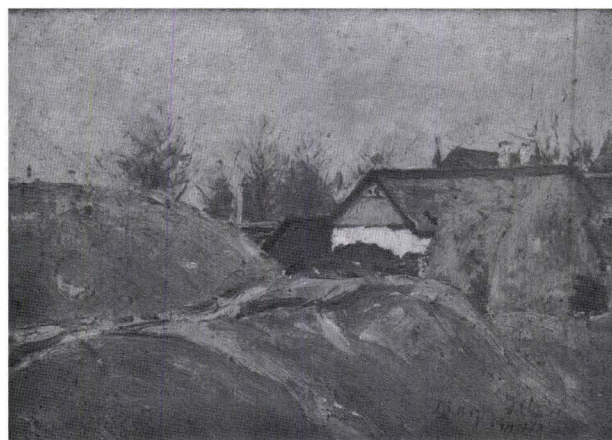
1902-ben több hónapos tanulmányúton járt Itáliában, majd hazautazik Erdélybe, és ott marad egészen az első világháború kitöréséig. Tanulmányai és utazásai ideje alatt a Csíki Magánjavak Egyesülete anyagi támogatását élvezte. Ennek az autonóm igazgatási formában működött közösségi vagyongazdálkodásnak kulturális és jótékony célok szolgálata volt a feladata, amely többek közt tehetséges fiatalok továbbtanulását finanszírozta. Nagy Istvánon kívül több tehetséges fiatal is az alapítvány ösztöndíjasaként tanult, pl. Márton Ferenc, Szopos Sándor és Siklód Lőrinc.

Nagy István végigjárta a művészképzés azon fokozatait, melyek hozzásegítették, hogy magas technikai szinten elsajátítsa a rendkívül fontos rajztudást, az anatómiai ismereteket, a grafikus és festői kifejezés eszközeit. A művész érése lényegét fogalmazza meg Lyka Károly Nagy Istvánról szóló írásában: „Járt Münchenben, de nem fogott rajta az akadémikus művészet, járt Párizsban, a modern művészet kohójában, de nem csatlakozott egyetlen irányhoz sem. Járt Rómában, de a klasszikus meste-

rek nem zökkentették ki saját kerékvágásából. Valahányszor hazajött, csorbíthatatlanul hozta vissza sajátos művészetét.”⁵²

1902-ben kerül sor legelső kiállítására,⁵³ melyet a Csíkszeredai Polgári Leányiskolában – a jelenlegi Petőfi Sándor Általános Iskolában – láthatott a nagyközönség néhány napig. A Csíki Lapok beszámolójából⁵⁴ derül ki, hogy első sorban olaj és szén portrékat állított ki, amelyek szüleit és a csíki társadalom neves személyiségeit ábrázolták. Ezt az anyagot ugyanekkor Gyergyószentmiklóson is kiállítja.

Ezek alatt az évek alatt rengeteget utazott, nem lehet teljes biztonsággal dokumentálni, hogy mikor hol tartózkodott. 1904-ben Makón járt, 1909-ben Budapesten és Bécsben is tartózkodott, 1911-ben megfordult Berlinben és Münchenben is, valamint 1910–13 között több erdélyi helyszínt ábrázoló képei alapján tudjuk, hogy járt a Gyilkos-tónál, Radnóton és Kalotaszegen is.⁵⁵

Makón tölti 1904 első félévét, ahol öccse egy ideig tanítóként dolgozott. Ekkor készül a maki gátat ábrázoló olajképe (115. kép). Itt még

jól elkülönül az elő-, közép- és háttér, de a kompozíciót nagy, egységes felületek alkotják, a gát zöldje, a házak, melléképületek és a boglyák egybefüggő síkja, valamint az égbolt szürkés-kék sávja.

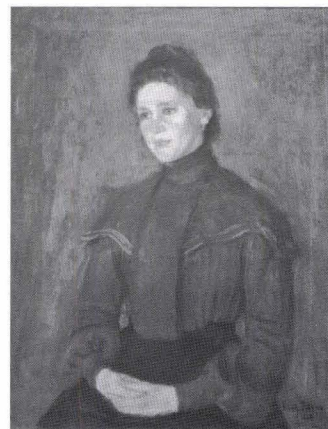
Mindszenti udvar című olajképe (117. kép)

szintén 1904-ben készült. Az előtérben a nyitott kapun át pillantunk be egy ház udvarára. Ez még egy klasszikus plein air stílusú és szerkezetű kompozíció.

1905-ben megfesti sógornőjét, Baka Idát és ugyanekkor készülhetett Ferenc öccsének portréja is (120. és 119. kép). A két olajfestmény szintén a brassói Hanke családtól került a múzeum gyűjteményébe. A két alkotás végig testvére tulajdonában volt. Amikor annak lánya feleségül ment Bocskor Antalhoz, akkor kerülhettek a képek is az ő tulajdonába.⁵⁶ Bocskor Antal lánya, Katalin, férjhez ment egy brassói orvoshoz, így kerültek az alkotások a Hanke család birtokába.

Ferenc öccsét, a tanítót, Nagy István fekete öltönyben, kalapban, szigorú arccal, merev testtartással és tekintettel ábrázolja.

Felesége portréja sokkal személyesebb, közvetlenebb hangvételű. Természetes testtartásban, kezét összefűzve balra fordulva ábrázolja, arcvonásai finomak, tekintete szinte merengő.

Nagy István ekkor még gyakran dolgozik olajjal, bár egyre inkább a pasztell és a szén kerül a technikák közül előtérbe.

Ezek a grafikák az olajképekkel ellentétben inkább tetten érhető a vonalas, konstruktívabb, síkokból felépített kompozíció, amely a későbbiekben oly jellegzetessé teszi stílusát (91, 92. és 114. kép). Kovács Dénes a Csíki [Székely] Múzeum néhai igazgatója fogalmazta meg roppant találóan a változásnak az okát: „Az olajfestmény ebben a »műteremben« nem alkalmas kifejezési mód. Nem szá-

rad, nem szállítható, helyhez kötné. De a szén, a kréta, a pasztell, az már sokkal hajlékonyabb. Itt alakult ki a »Nagy István-i« munkamódszer.”⁵⁷

A Borcsa Dénestől származó darabok egy meglehetősen egységes blokkot jelentenek a gyűjteményen belül. A 12 grafikából csupán

kettő nem készült bizonyíthatóan 1908-ban, a Játzó gyermekeket ábrázoló rajzon és Kovács Viola portréján olvashatatlan a szignó és a dátum

(86. és 100. kép). A rajzok a Nagy Istvánnál szokásos témákat ábrázolják: portrék és teljes alakok, gyerekek, belső terek, mindszei házak. Az embereket és tárgyakat egyforma természetességgel, a

maguk szokásos, egyszerű környezetében festi meg. Csak a lényeg érdekli, nincsenek járulékos elemek, csak minimális elem jelzi a konkrét helyszínt. Akár gyermekeket (85., 86., 90. kép), akár egész alakokat (87., 92. kép), akár portrékat rajzol (88., 102. kép). Kevés színnel dolgozik, alapvetően fekete szénnel rajzolja az alakokat és a háttérrel egyaránt, ezt árnyalja némi színes pasztell, fehér, kék, rőtli és okkerkréta.

Aurel Ciupe írja le nagyon érzékletesen Nagy István munkamódszerét, amikor egyik kolozsvári tartózkodása során tapasztalhatott meg személyesen: „...karvastagságú szénrudat vett a kezébe (mint megtudtam, mindig maga égette ezeket a szénrudakat), s marokra fogva (hiszen nem tarthatta úgy, mint egy ceruzát) kanyarított egyet fent, kanyarított egyet lent, s kész volt a fejforma; aztán ugyanilyen energikus mozdulattal meghúzta a szem- és szájtengetyét, az orr vonalát, két függőleges vonallal jelezte a nyak szélességét, egy félkörrel a vállak magasságát, aztán anélkül, hogy lerakta volna a szénrudat, az öklével szétkenete, beledolgozta a papírba, tónusokra bontotta ezeket a vastagon felrakott szénnyomokat úgy, hogy egyúttal az arc formáit, síkjait, az egész felület szerkezetét kiformálta, aztán néhány erőteljes sávot húzott a háttérre, azokat is beledolgozta az öklével, s ezzel az első szakasz le is zárult. [...] végre leteríti a szénrudat, lehajol, s a lábához készített cipősdobozból, anélkül, hogy belenézne vagy válogatna, felmarkol egy maréknyi pasztelltörmeléket, kinyitja a markát, egy keveset kapirgál benne, aztán kivesz egy okkerkrétát, belehúzza vele a feketére, aztán azt is beledolgozza az öklével, s így tovább, de aztán már munka

közben nem figyelte, milyen színű krétacsonk került a kezébe, mégis, különös módon, mindegyik megfelelt, mintha csak valóban annak a színnek kellett volna következnie... És mindez nem káprázatos gyorsasággal, hanem káprázatos biztonsággal történt, s az utcai járókelők közül találomra kihalászott falusi ember jelleme olyan csodálatos tisztasággal és élességgel bontakozott ki azon a legolcsóbb csomagolópapíron, hogy azt tanítani lehetne. Végül elérkezett az utolsó simításokhoz: hol színnel, hol szénnel élesen megvonta, konkretizálta a szem, száj, orrcimpa, egy-egy jellegzetesebb arcrcész vonalát, s az egész maréknyi törmelék-pasztát visszaeresztette a cipősdobozba. Nem hiszem, hogy az egész művelet tovább tartott volna tizenöt percnél.”⁵⁸

Szintén a Hanke családtól vásárolta a múzeum a Csíkmindszenti utca című jelzés nélküli kartonra festett olajképet (118. kép), amely a leltárkönyvben 1910 k. dátummal szerepel. A kép előterét egy kerítésrészlet és egy kiszáradt

fa törzse képezi, de ez nem a klasszikus repoussoirként⁵⁹ vezeti be a tekintet a térbe, hanem a kerítés fölött átnézve tárul elénk a ház, az utca, a kerítésekre felteregetett gyalumringok és a mosó asszonyok látványa. Stílusa még majdnem impresszionisztikus, szokatlanul színes felületek, színfoltokat alkalmaz, a formákat felbontják és összehangolják a fények, a kompozíció a klasszikus perspektíva szabályai szerint kialakított. Teljes képsíkot kitöltő kompozíció, magasan húzódó horizonttal.

A Gyilkos-tó környékén készült alkotások közül több alkotást is hazavisz édesanyjához, Mindszentre.⁶⁰ A múzeum gyűjteményében található a Nyári házak a Gyilkos-tónál című, jelzés és dátum nélküli olajképe (114. kép). A családi hagyomány alapján tudjuk, hogy ez a mű a tónál készült, egy másik, szintén a Gyilkos-tavat ábrázoló olajfestménnyel együtt, amely jelenleg is a Hanke család tulajdonában van. Itt már inkább érvényesül a jellegzetes komponáló mód, egy síkba hozza a képtereket, sávokat rendez egymás fölé, nincs előtér és háttér, csak egyetlen középtér, amelybe ezeket integrálja.

Nagy István második csíkszeredai kiállítására 1911-ben került sor,⁶¹ amelyet a Vigadó épületében – legutóbb Hargita mozi – tekinthetett meg a közönség. Nagy sikere volt a tárlatnak, a kiállított alkotások mind gazdára találtak, megvásárolták, illetve nyolcat közülük ki-sorsoltak a látogatók között.⁶² Majd 1912 márciusában Sepsiszentgyörgyön is kiállítja ezt az anyagot.

1912 márciusában ismét Csíkszeredában nyílik kiállítása. Ezen a kiállításon volt jegybeszedő és felvigyázó az akkor 19 éves Nagy Imre,

aki elragadtatással ír erről az élményéről.

„1912-ben Nagy István egy évi rajztermését állította ki Csíkszeredában. A jegyek eladásával s a pénz beszédésével engem bízott meg. Egész nap úgy ültem a képek alatt, mint akit szentté akarnak avatni. Elvarázsolnak Nagy István látomásai. Ilyent még nem láttam. Remegett a szívem abban az atmoszférában. Szénrajza az édesanyjáról és testvéréről, vázlatok a testvéréről, Zsögöd tája, a Gyilkos-tó, olajfestmények szerepeltek a kiállításon. Mindent elnyeltem, ha nem is egy, de két kortyra, hogy aztán több évig emésszem. Szinte addig, amikor ez első világháborúban, 1916-ban Tarnopol alatt újból találkoztunk.”⁶³

1914-ben a marosvásárhelyi Kultúrpalotában nyílik önálló kiállítása, amely osztatlan sikert arat a sajtóviasszhangok szerint.⁶⁴ Ezt az anyagot állítja ki ugyanebben az évben nagy sikerrel Budapesten a Művészházban. (ld. a budapesti napilapok 1914. március 29-30. száma- it). Még ezt megelőzően, 1913-ban keresi fel Meller Simont, a Szépművészeti Múzeum főmunkatársát, aki meg is vásárolt tőle egy alkotást az intézmény gyűjteménye számára. Ennek az időszaknak a terméséből öt darab található a Csíki Székely Múzeum gyűjteményében (98., 99., 107., 109., 113. képek). Ezeken a pasztellen- ken már erőteljesebben jelentkezik a vonalas- ság, a síkra komponált grafikák már előre jelzik a későbbi alkotások sajátos formanyelvét. Nin- csenek zavaró részletek, szűkszavúan, vissza- fogottan fogalmazza meg mondanivalója lé- nyegét. Már csak pasztellel és szénrel dolgo- zik, az olajról nehézkessége miatt lemond.

HÁBORÚS IDŐK

1915-ben Nagy István behívót kap a had- seregbe, ahol a 24. honvéd gyalogezredben tel- jesít szolgálatot. A háború során Galíciába ve- zénylik ezredét, ahol Márton Ferencsel dolgoz- nak együtt. Szintén velük szolgál Varga Nán- dor Lajos, az ő harctéri naplójából tudunk meg részleteket a hadseregben eltöltött napokról, ahol együtt dolgoztak több feladaton is, míg 1917-ben haza nem vezényli őket az ezred pa- rancsnoka.⁶⁵

A háború alatt, 1916-ban készült a csíkpál- falvi Bíró Alajos őrmester és a frontra látogató-

ba érkezett felesége portréja. (110., 111. kép) Kovács Dénes idézi Bíró Alajosné emlékeit a kép megfestésének körülményeiről: „A »tanár úr« nagyon kedves, barátságos, halk ember volt. Egy székre ültetett, ő pedig velem szem- ben egy állványon dolgozott, de az igen moz- gott. Olyan erősen rajzolt, hogy a szén meg a kréta mind törött össze és pattogott szét, ahogy megnyomta, az arca meg igen szigorú lett, azt

hittem, haragszik valamiért. Semmivel se törődött, csak rajzolt és nézett engem, és közben mind azt motyogta, hogy »nocsak, nocsak«. Mintha biztatta volna magát. Nem tartott sokáig, egy óra se kellett, s akkor elmosolyodott, s megkérdezte, hogy megijedtem-e, és újra olyan kedves lett, mint az elején, de már akkor a kép kész volt, s egészen olyanforma lett, mint én akkor voltam.”⁶⁶

A fronton rengeteg katonaportrét is rajzolt, de a fent említett portrén kívül több nem került a múzeum gyűjteményébe. 1917-ben Mezőtúron pihent a 24-es honvéd gyalogezred, ahol az ezred öt festője Nagy István, Nagy Imre, Márton Ferenc és még két fiatal alkotó amolyan kis művésztelepet rendezett be, és egy nyilvános kiállítást is szerveztek munkáikból.

1916-ban Budapesten a Könyves Kálmán-szalomban nyílik kiállítása, a kiállított alkotások zöme a fronton készült. A korabeli kritika elismerően nyilatkozik alkotásairól, a kiállítás katalógusához Lyka Károly írt előszót. A 8 Órai Újság ismeretlen tudósítója így fogalmaz a már nem fiatal – Nagy István ekkor már 43 éves – alkotóról: „300 képe függ a Könyves Kálmán falain, s mégis úgy érezzük, hogy ez a kollekció csupán nagyszerű prelúdiuma egy nagy festői karriernek.”⁶⁷

Ugyanebből az évből származik a Művészet november 15-i cikke (szerzője ismeretlen), amelynek befejező sorai így szólnak: „pasztelljei valóban nem feminin jellegűek. A szokott édes pasztelltónus hiányzik róluk, s rajzai sem elaprózott, gyengéd és cizellált finomságokra épülők. Ehelyett más van jelen és kárpótol bőségesen Nagy István műveiben: erő.”

1919-ben köti meg szerződését a budapesti Singer és Wolfner céggel. Rajta kívül ekkor csupán két alkotóval állt szerződésben a kiadó, Rudnay Gyulával és Mednyánszky Lászlóval. Ennek megfelelően az alkotásokat kizárólag a kiadó értékesíthette, a művész minden alkotását a cégnek kellett beszolgáltatnia. Ez volt Nagy István egyetlen hivatalos munkaszerződése és keresete, amelyet Lyka Károlynak és Farkas Istvánnak köszönhetett.⁶⁸

1919 júniusában Kolozsvárra költözik, itt tölti a nyarat, Náthán Móric⁶⁹ ügyvéd és élettársa, Szabó Vera házában kap szállást és műtermet. Majd ez év augusztusában végleg elhagyja Erdélyt, és immár az új Magyarország területén folytatja útkeresését, ezután már csak látogatóba tér vissza Erdélybe.

A CSSZM NAGY ISTVÁN-KATALÓGUSA

81. *Női akt oldalnézetben*, j.j.l. Nagy István, Párizs 1899, szénrajz, papír, 62,0×48,0, ltsz. 72.
Eml.: Murádin Jenő: Nagy István, Bukarest, 1984, p. 33.
Repr.: Lóránth László – Sümegi György: Nagy István, Csíkszereda, 2007, p. 15.
82. *Női akt drapériával, műteremben*, j.j.l. Paris 1900 jan. Nagy István, szénrajz, papír, 62,0×48,0, ltsz. 892.
Eml.: Murádin Jenő: Nagy István, Bukarest, 1984, p. 33.
Repr.: Lóránth László – Sümegi György: Nagy István, Csíkszereda, 2007, p. 14.
83. *Félfordult hát-akt*, j.j.l. Paris 1900 feb. 5. Nagy István, szénrajz, papír, 61,7×48,0, ltsz. 893.
Eml.: Murádin Jenő: Nagy István, Bukarest, 1984, p. 33.
Repr.: Solymár István: Nagy István, Budapest, 1977, p. 11., 1. kép.
Repr.: Lóránth László – Sümegi György: Nagy István, Csíkszereda, 2007, p. 15.
84. *Heverő kos*, j.j.l. Nagy István 1908, szénrajz, papír, 16,1×25,5, ltsz. 7746.
Eml.: -
Repr.: -
85. *Ülő kislány*, j.j.l. Nagy Pista 1908, szénrajz, rötli, papír, 19,0×26,5, ltsz. 7744.
Eml.: -
Repr.: Emlékkiállítás Nagy István festőművész születésének 100. évfordulója tiszteletére, Marosvásárhely, 1973, kiállítási katalógus, szerk. Herdean Viorica, p. 69.
86. *Játszó gyermekek*, j.j.l. Nagy István, szénrajz, papír, 24,3×31,2, ltsz. 7755.
Eml.: -
Repr.: -
87. *Pihenő katona*, j.j.l. Nagy István 1908, szénrajz, rötli, papír, 15,6×24,0, ltsz. 7745.
Eml.: -
Repr.: Lóránth László – Sümegi György: Nagy István, Csíkszereda, 2007, p. 73.
88. *Olvasó nő* (A művész édesanyja), j.j.l. Nagy István 1908, szénrajz, fehér kréta, papír, 26,0×17,0, ltsz. 7819.
Repr.: Emlékkiállítás Nagy István festőművész születésének 100. évfordulója tiszteletére, Marosvásárhely, 1973, kiállítási katalógus, szerk. Herdean Viorica, p. 68.
Repr.: Nagy István centenáriumi album, szerk. Kovács Dénes, Csíkszereda, 1973, 4. kép
Repr.: Solymár István: Nagy István, Budapest, 1977, p. 19., 8. kép.
Repr.: Murádin Jenő: Nagy István, Bukarest, 1984, p. 10. 1. kép
Repr.: Lóránth László – Sümegi György: Nagy István, Csíkszereda, 2007, p. 17.
89. *Mosakodó kislány*, j.j.l. Nagy Pista 1908, szénrajz, fehér és kék kréta, rötli, papír, 16,5×19,7, ltsz. 7747.
Eml.: -
Repr.: Lóránth László – Sümegi György: Nagy István, Csíkszereda, 2007, p. 19.
90. *Anyám*, j.j.l. Nagy István 1908, ceruza, papír, 15,5×12,5, ltsz. 7753.
Eml.: -
Repr.: -
91. *Konyhai enteriőr*, j.b.f. Nagy István 1908, szénrajz, fehér kréta, papír, 25,2×16,0, ltsz. 7751.
Eml.: -
Repr.: Lóránth László – Sümegi György: Nagy István, Csíkszereda, 2007, p. 17.
92. *Gondokban*, j.j.l. Nagy István 1908, szénrajz, papír, 25,9×17,0, ltsz. 7752.
Eml.: -
Repr.: -

93. *Zsögödi utca I.*, j.j.l. Nagy István, szénrajz, papír, 14,3×19,7, ltsz. 1232.
Eml.: -
Repr.: Lóránth László — Sümegi György: Nagy István, Csíkszereda, 2007, p. 16.
94. *Leégett kunyhó*, j. n., grafit, szén, papír, 14,0×21,5, ltsz. 7935.
Eml.: -
Repr.: -
95. *Zsögödi utca II.*, j.j.l. Nagy István, szénrajz, kék kréta, rötli, papír, 14,2×19,5, ltsz. 1231.
Eml.: -
Repr.: Lóránth László — Sümegi György: Nagy István, Csíkszereda, 2007, p. 16.
96. *Faluvégi házak*, j. n., szén, fehér kréta, papír, 21,0×29,0, ltsz. 7940.
Eml.: -
Repr.: Emlékkiállítás Nagy István festőművész születésének 100. évfordulója tiszteletére, Marosvásárhely, 1973, kiállítási katalógus, szerk. Herdean Viorica, p. 70.
97. *Faluvég*, j.j.l. Nagy István 1911, szénrajz, fehér kréta, papír, 30,0×42,9, ltsz. 7818.
Eml.: -
Repr.: -
98. *Boroszlói csűrök*, j.j.l. Nagy István 1914, pasztell, papír, 29,0×40,0, ltsz. 7945.
Repr.: Emlékkiállítás Nagy István festőművész születésének 100. évfordulója tiszteletére, Marosvásárhely, 1973, kiállítási katalógus, szerk. Herdean Viorica, p. 72.
Repr.: Solymár István: Nagy István, Budapest, 1977, p. 28., 30. kép.
99. *Ház kerítésekkel*, j.j.l. Nagy István 1914, pasztell, papír, 29,0×39,5, ltsz. 7946.
Repr.: Solymár István: Nagy István, Budapest, 1977, p. 28., 31. kép.
Repr.: Murádin Jenő: Nagy István, Bukarest, 1984., 4. kép.
Repr.: Lóránth László — Sümegi György: Nagy István, Csíkszereda, 2007, p. 10.
100. *Kovács Viola*, j.j.l. Nagy István 1915, szénrajz, fehér kréta, papír, 42,7×30,5, ltsz. 7748.
Eml.: -
Repr.: Lóránth László — Sümegi György: Nagy István, Csíkszereda, 2007, p. 17.
101. *Nagy Ferenc tanító* (a művész öccse), j. n., grafit, papír, 54,5×44,0, ltsz. 7943.
Eml.: -
Repr.: -
102. *Férfiportré*, (a művész édesapja?), j.j.l. Nagy István 1908, ceruza, papír, 18,0×24,0, ltsz. 7754.
Eml.: -
Repr.: -
103. *Ülő nő*, j.j.l. Nagy Pista 1908, ceruza, fehér kréta, papír, 15,6×11,5, ltsz. 7750.
Eml.: -
Repr.: -
104. *Kislány portré*, j.j.l. Nagy István 1905, grafit, szén, papír, 33,0×21,5, ltsz. 7939.
Eml.: -
Repr.: Emlékkiállítás Nagy István festőművész születésének 100. évfordulója tiszteletére, Marosvásárhely, 1973, kiállítási katalógus, szerk. Herdean Viorica, p. 66.
105. *Kislány portré*, j.n, szénrajz, papír, 62,0×48,0, ltsz. 7680.
Eml.: -
Repr.: -
106. *Faluvég*, j.b.l. Nagy István 1912, pasztell, szén, papír, 11,5×15,5, ltsz. 7933.

Eml.: -

Repr.: -

107. *Boroszlói házak*, j.j.l. Nagy István 1914, pasztell, papír, 22,5×31,5, ltsz. 7944.

Repr.: Emlékkiállítás Nagy István festőművész születésének 100. évfordulója tiszteletére, Marosvásárhely, 1973, kiállítási katalógus, szerk. Herdean Viorica, p. 99.

108. *Csikmindszenti udvar*, j.j.l. Nagy István 1908, szénrajz, fehér kréta, rötli, papír, 10,8×15,7, ltsz. 7749.

Eml.: -

Repr.: Lóránth László – Sümegi György: Nagy István, Csíkszereda, 2007, p. 179.

109. *Erdőszél*, j.j.l. Nagy István 1913, pasztell, papír, 24,0×30,5, ltsz. 7941.

Repr.: Emlékkiállítás Nagy István festőművész születésének 100. évfordulója tiszteletére, Marosvásárhely, 1973, kiállítási katalógus, szerk. Herdean Viorica, p. 97.

110. *Biró Alajos*, j.j.l. Nagy István 1916, pasztell, papír, 63,2×45,3, ltsz. 7713.

Eml.: -

Repr.: -

111. *Biró Alajosné*, j.j.l. Nagy István 1916, pasztell, papír, 63,2×45,2, ltsz. 7714.

Eml.: -

Repr.: -

112. *Templom házakkal*, j. n., pasztell, szén, papír, 12,0×15,5, ltsz. 7934.

Eml.: -

Repr.: -

113. *Csikmindszenti házak*, j.j.l. Nagy István 1914, pasztell, papír, 25,5×31,2, ltsz. 7942.

Repr.: Emlékkiállítás Nagy István festőművész születésének 100. évfordulója tiszteletére, Marosvásárhely, 1973, kiállítási katalógus, szerk. Herdean Viorica, p. 99.

Repr.: Solymár István: Nagy István, Budapest, 1977, p. 28., 29. kép.

114. *Nyári házak a Gyilkos-tónál*, j. n., olaj, falemez, 18,0×26,0, ltsz. 7936.

Eml.: Solymár István: Nagy István, Budapest, 1977, p. 17.

Repr.: Emlékkiállítás Nagy István festőművész születésének 100. évfordulója tiszteletére, Marosvásárhely, 1973, kiállítási katalógus, szerk. Herdean Viorica, p. 86.

115. *Makói gát*, j.j.l. Nagy István, 1904, olaj, falemez, 23,0×31,5, ltsz. 7937.

Eml.: Solymár István: Nagy István, Budapest, 1977, p. 16.

Repr.: Emlékkiállítás Nagy István festőművész születésének 100. évfordulója tiszteletére, Marosvásárhely, 1973, kiállítási katalógus, szerk. Herdean Viorica, p. 85.

116. *Táj*, j.j.l. Nagy I., é. n., olaj, vászon, 35,0×50,0, CSSZM, ltsz. 7814.⁷⁰

Eml.: -

Repr.: -

117. *Csikmindszenti udvar*, j.j.l. Nagy István 1904, lennebb 1904, olaj, vászon, 37,7×47,0, ltsz. 7679.

Repr.: Lóránth László – Sümegi György: Nagy István, Csíkszereda, 2007, p. 177.

118. *Csikmindszenti utca*, j. n., olaj, karton, 31,0×36,0, ltsz. 7938.

Repr.: Emlékkiállítás Nagy István festőművész születésének 100. évfordulója tiszteletére, Marosvásárhely, 1973, kiállítási katalógus, szerk. Herdean Viorica, p. 89.

Repr.: Nagy István centenáriumi album, szerk. Kovács Dénes, Csíkszereda, 1973, 22. kép.

Repr.: Solymár István: Nagy István, Budapest, 1977, p. 13, 24., 18. kép.

Repr.: Szabó Zsuzsa – Szabó András: Csík és a művészet a XX. század elején, in: Csíki olvasókönyv, Csíkszereda, 2009, p. 158.

119. *Nagy Ferenc tanító (a művész öccse)*, j. n., olaj, vászon, 85,0×64,5, ltsz. 7947.

Eml.: Solymár István: Nagy István, Budapest, 1977, p. 17.

Repr.: Lóránth László – Sümegi György: Nagy István, Csíkszereda, 2007, p. 11.

Repr.: Szabó Zsuzsa – Szabó András: Csík és a művészet a XX. század elején, in: Csíki olvasókönyv, Csíkszereda, 2009, p. 157.

120. *Nagy Ferencné, Baka Ida*, j.j.l. Nagy István 1905, olaj, vászon, 85,0×64,5, ltsz. 7948.

Eml.: Solymár István: Nagy István, Budapest, 1977, p. 17.

Repr.: Lóránth László – Sümegi György: Nagy István, Csíkszereda, 2007, p. 11.

NÉHÁNY SZÓ A MAROSVÁSÁRHELYI MŰ-

VÉSZETI MÚZEUM NAGY ISTVÁN-

GYŰJTEMÉNYÉRŐL (SZ. A.)

A marosvásárhelyi Kultúrpalota 3. emeletén működik az intézmény. A Palotát 1913-ban avatták, s a budapesti Szépművészeti Múzeum 68 alkotást tartalmazó adománya révén létrehozták a Városi Képtár kezdeti állományát, amely a XIX. század végi és XX. század eleji magyar művészet reprezentatív darabjaiból tevődött össze. Az első világháború idején a marosvásárhelyi művészeti gyűjteményt Budapestre szállították, hogy biztonságban őrizhesék. E háború idején, az 1907-ben indult városi művészeti élet azonban nem csendült le teljesen. Voltak alkotók és támogatók egyaránt, hiszen front ezen a területen csak 1918-ban alakult ki.

Amikor 1915-ben Nagy Istvánt is besorozták, Brassó után néhány hónapig Marosvásárhelyen állomásozott, ahol – Kemény János és Molter Károly –, a Székelyföld „fővárosának” szellemi vezetői teremtetek számára kényelmet. Dr. Baciú, Teofil műgyűjtő pedig egyik törzsvásárlója volt. Összesen 37 Nagy István-alkotás került a Művészeti Múzeum gyűjteményébe: 4-et maga Baciú adományozott, 33-at pedig az intézmény vásárolt meg tőle, illetve más tulajdonosoktól.

Közülük ezen a kiállításon tíz darab látható.

KATALÓGUS

121. *Kalapos önarckép*, j.b.l. Nagy István, é. n., olaj, karton, 24,0×34,5, MMM, ltsz.: 1112
122. *Lányka*, j.j.l. Nagy István, é. n., pasztell, 69,0×50,0, MMM, ltsz.: 162
123. *Öregasszony (Anyám)*, j.j.l. Nagy István, é. n., pasztell, 62,8×48,5, MMM, ltsz.: 832
124. *Öregasszony*, j.j.f. Nagy István, é. n., pasztell, 69,0×49,0, MMM, ltsz.: 161
125. *Katona*, j.j.l. Nagy István, é. n., pasztell, 60,0×48,0, MMM, ltsz.: 833
126. *Öreg baka*, j.j.l. Nagy István, 1915, 1915, pasztell, 62,0×44,0, MMM, ltsz.: 1113
127. *Boglyák*, j.j.l. Nagy István, é. n., pasztell, 24,5×31,0, MMM, ltsz.: 972
128. *Erdei patak*, j.j.l. Nagy István, é. n., pasztell, 41,5×56,5, MMM, ltsz.: 565
129. *Csíki falu*, j.j.l. Nagy István, ?, ?, pasztell, 69,5×86,0, MMM, ltsz.: 1128
130. *Téli táj juhokkal*, j.j.l. Nagy István, é. n., pasztell, 48,5×63,5, MMM, ltsz.: 830

ZÁRSZÓ A CSÍKSÖGÖDI FESTŐMŰVÉSZ, NAGY IMRE SZAVAIVAL

„Körülbelül ötvenöt éves lehetett, s akkor kezdte lezárni végleges pályáját. Tragikus látását emberekről, tájakról mély színeibe: a feketébe, kékbe, sok zöldbe zárta, amiből a fehér kísértetiesen világított. Lassan alakult ki a színek orkesztere. Sárgában az okker volt nála a legvilágosabb.

Nem tudom megérteni, de sajnálatos, hogy mondanivalóját nem tudta olajban is kifejezni. Művészetének szemléletét a gyors felfogás jellemezte. Színekben, kompozíciókban a pasztell javára elhanyagolta a lassan érő és nehézkes olajat. Ezzel lehet megindokolni nála a szín és a pasztell szeretetét. A kenyérgalacsin forgott az ujjai között. Látszólag nem dolgozott, ilyenkor meditált, készítette magát a legközelebbi kép megvalósítására. Egyre ritkábban láttuk egymást, ellenben képeivel mind gyakrabban találkoztam, s bennem örömet, nagy élvezetet keltettek, annál is inkább, mert elejétől fogva ismertem fejlődését, s mindig izgatott, merre, hová jut művészete.

A képzőművészeti főiskolán egy szénrajza volt. Berámázva függött a falon a többi nagyokkal. Bennem, a kezdő emberben ez a biztos — bár iskolás — tudás azt a meggyőződést érlelte meg, hogy nagy művésszel állok szemben. Felfogásban nagyon közel állt Kosztához. Mind a kettőnél a drámai mondanivalón van a hangsúly.”⁷²

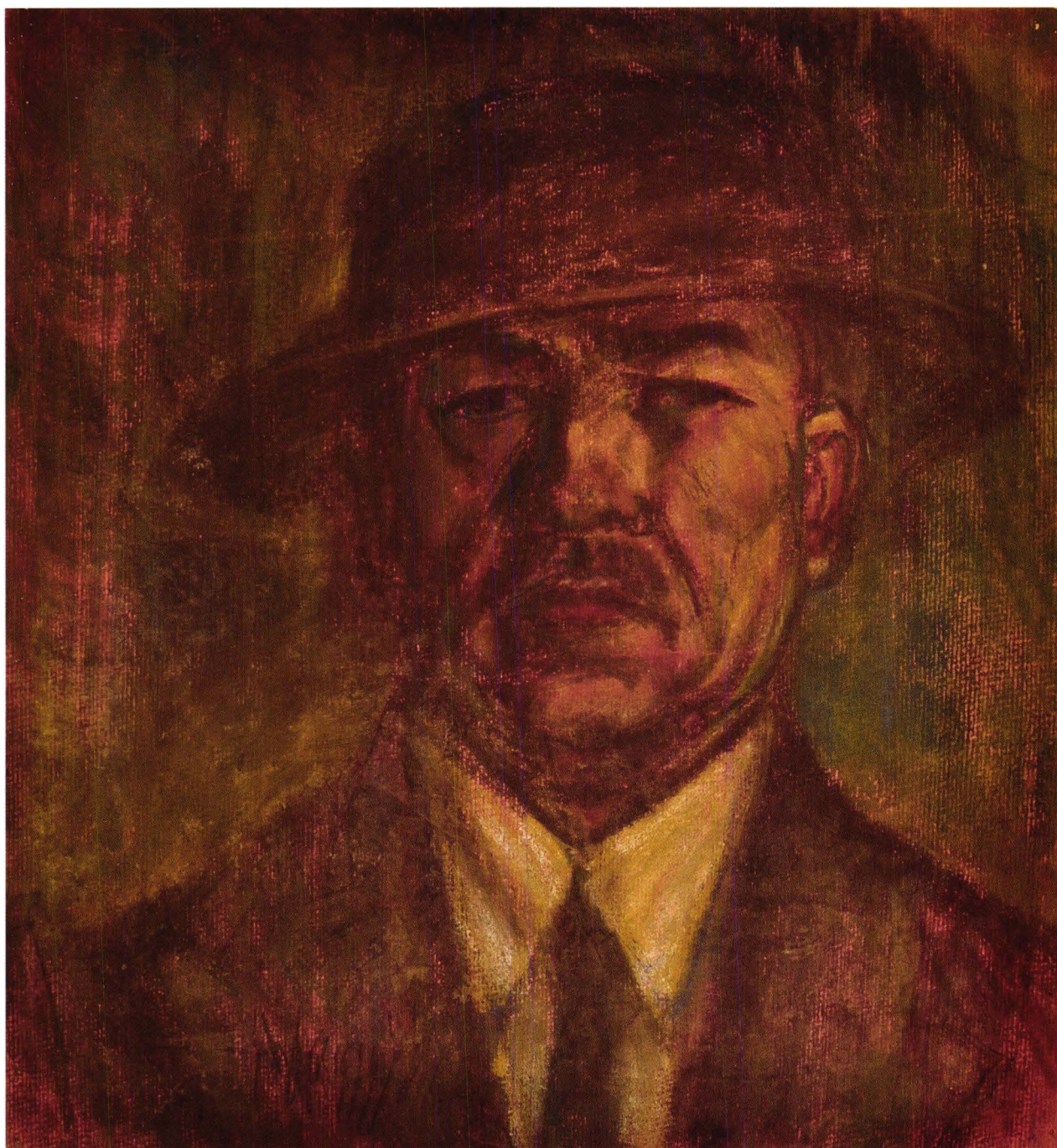

A KIÁLLÍTÁS KÉPANYAGA

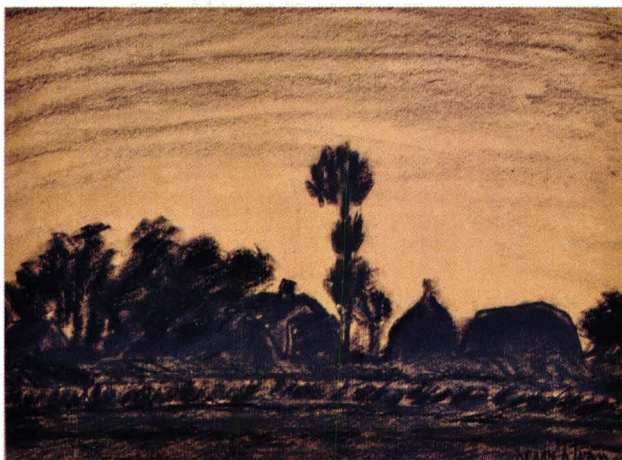
ANTAL – LUSZTIG-GYŰJTEMÉNY ►

1.▲ Kalapos önarckép

2.▲ Táj jegenyével

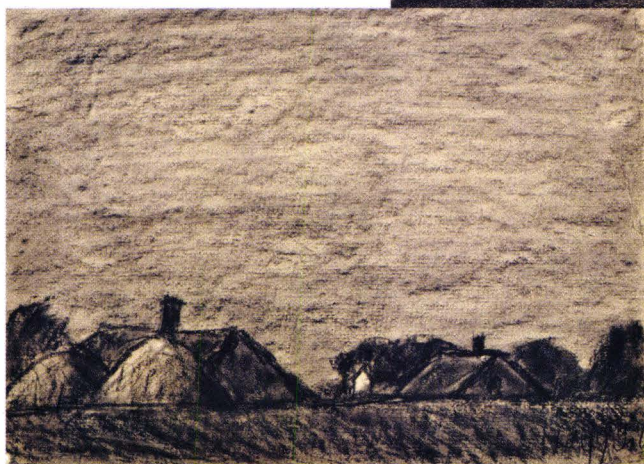
4.▼ Szélfúttá fák

3.▲ Táj jegenyékkal

5.▼ Táj házakkal
és boglyákkal

6.▼ Faluvég

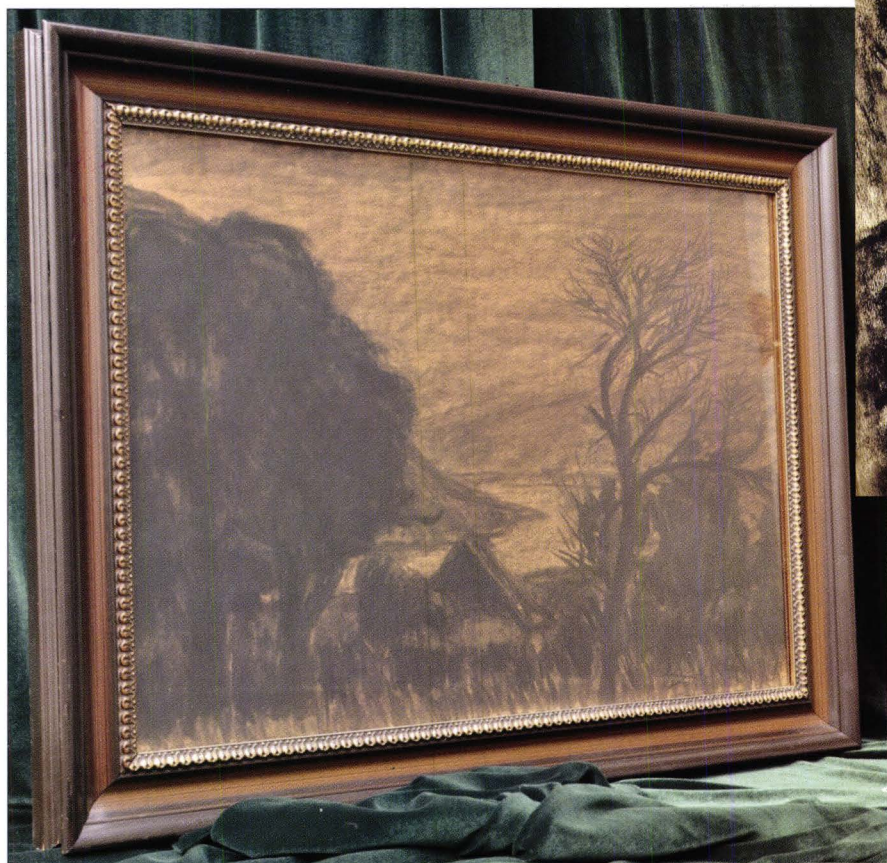

7. ◀ *Jégverem*

8. ▲ *Óbudai temető*

9. ◀ *Folyóparti táj*

10. ▲ *Fák alatt*

11. ▲ *Házak*

12. ► *Táj magányos
fával*

13. ▼ *Facsoport*

14. ▼ *Kukoricás*

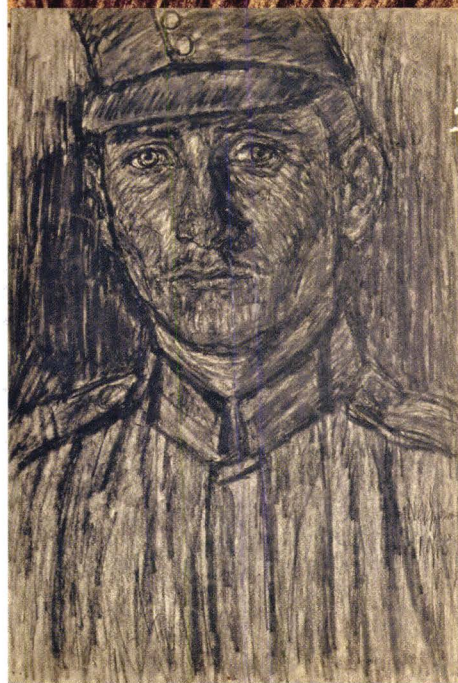

Katonaportrék

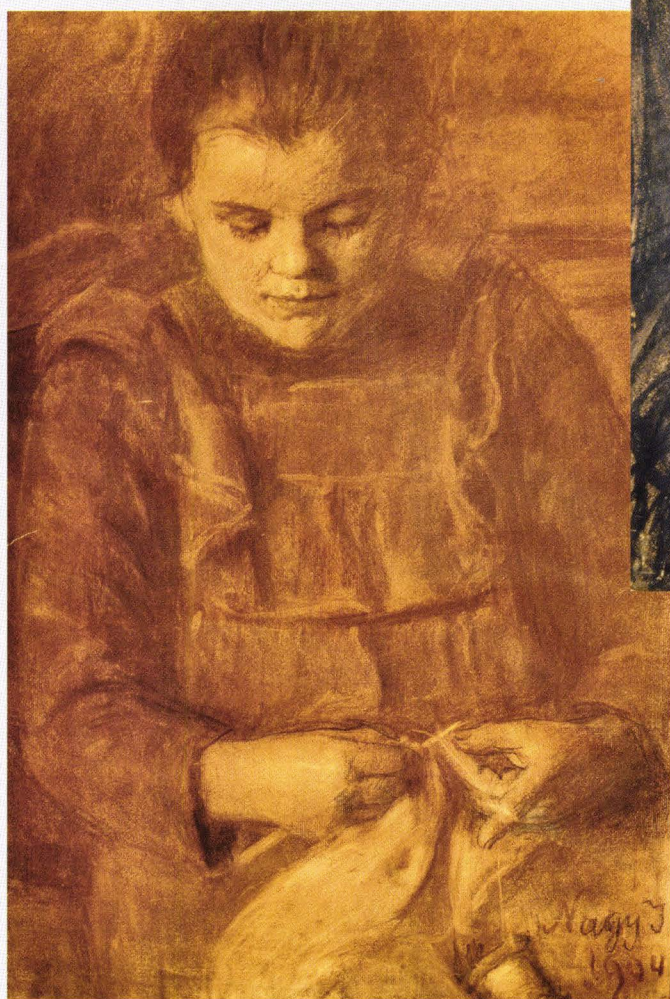
15., ◀

16., ▼ 17. ▼

18. ▼ *Katonasapkás fiú*

19. ▼ *Horgoló lány*

20. ▲ *Édesanyám*

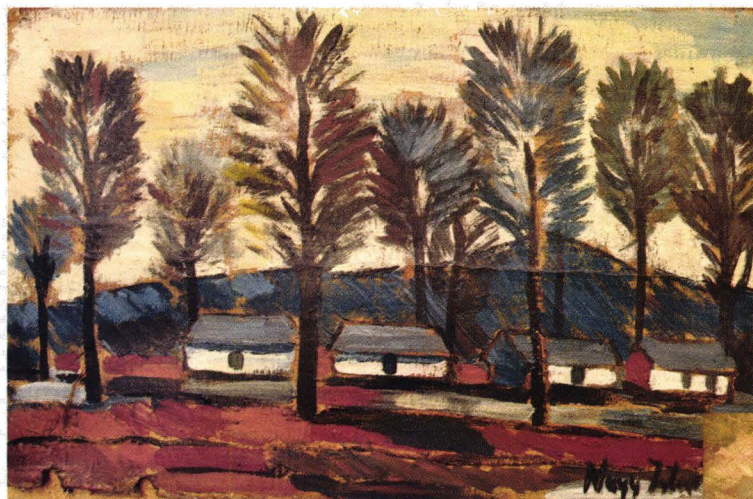

21. ◀ *Pihenő paraszt*

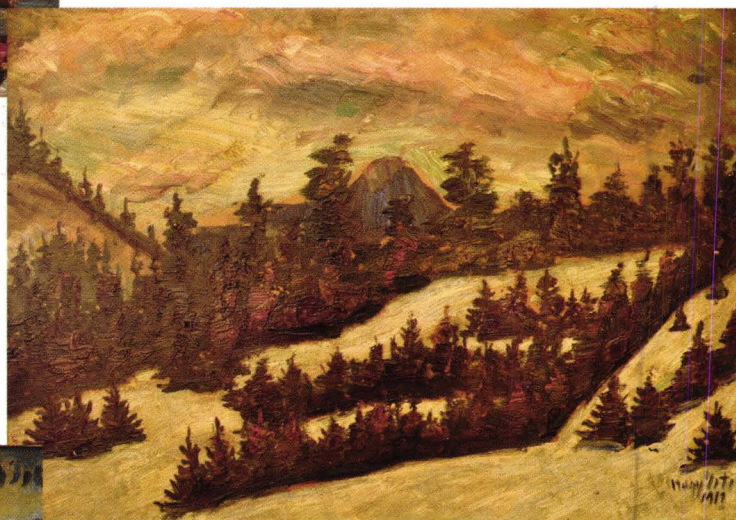

22. ▶ *Kócos férfi*

23. ◀ *Jegenyék*

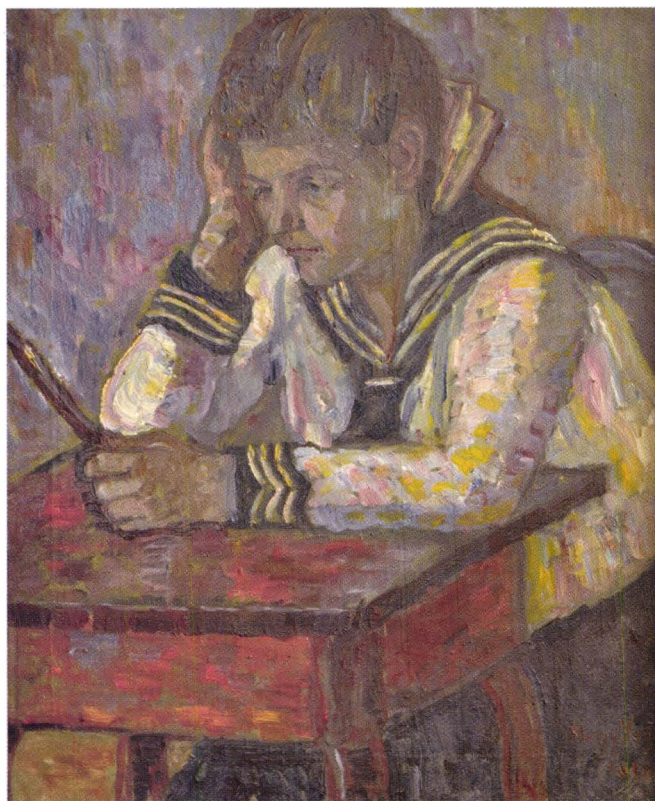

24. ▶ *Téli táj fenyőkkel*

25. ◀ *Táj szélmalommal*

26. ◀ *Matrózruhás lány*

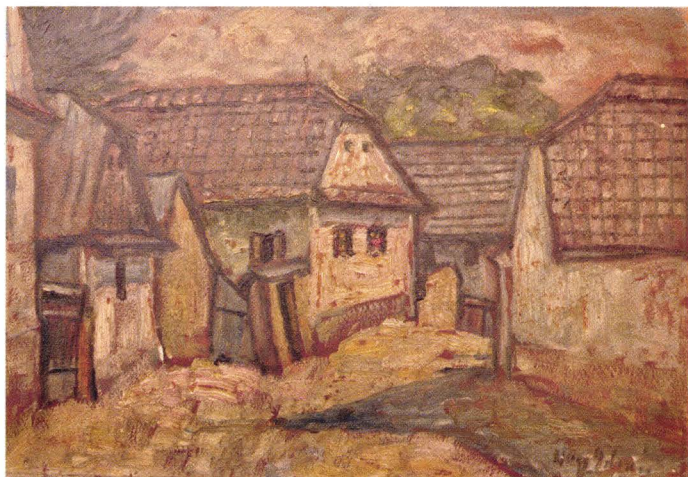

27. ▼ *Férfi szivarral*

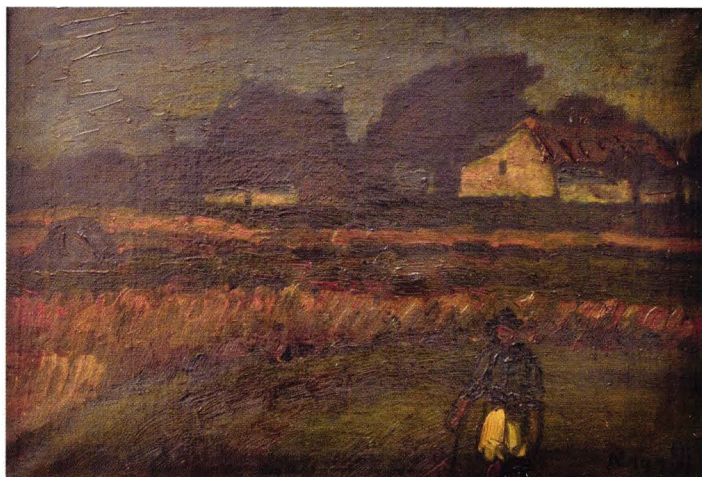

28. ▶ *Kucs-
mások*

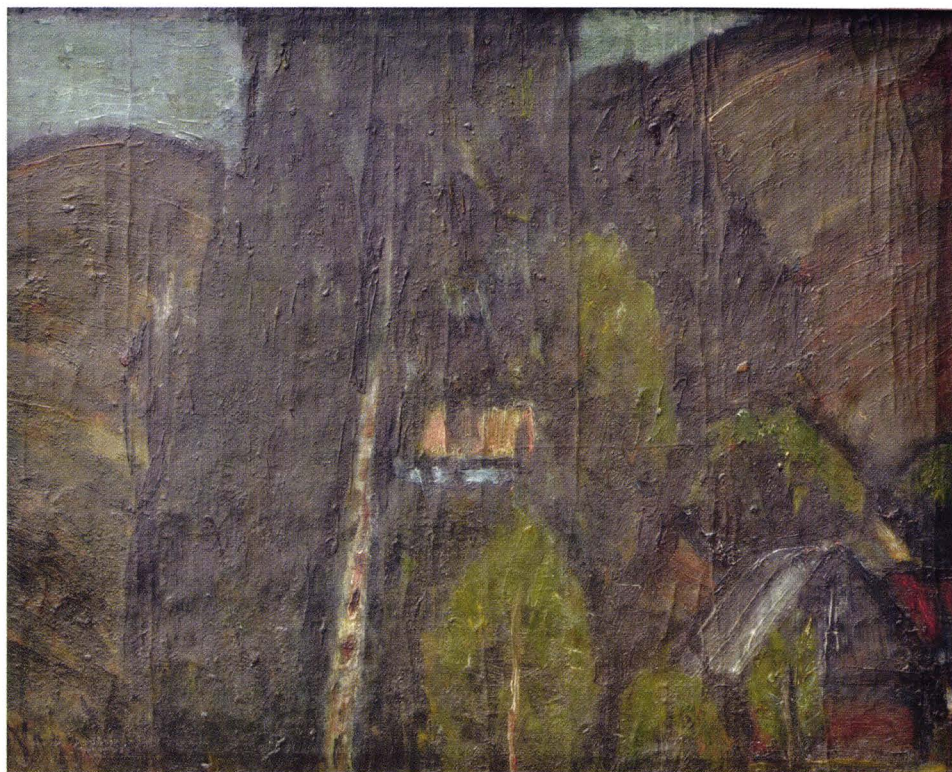

29. ▲ *Falurészlet*

30. ▲ *Táj pásztorral*

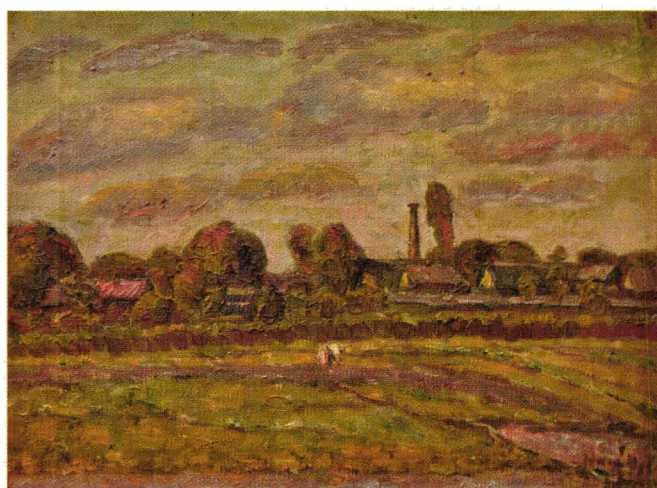
31. ▼ *Hegyes-dombos táj*

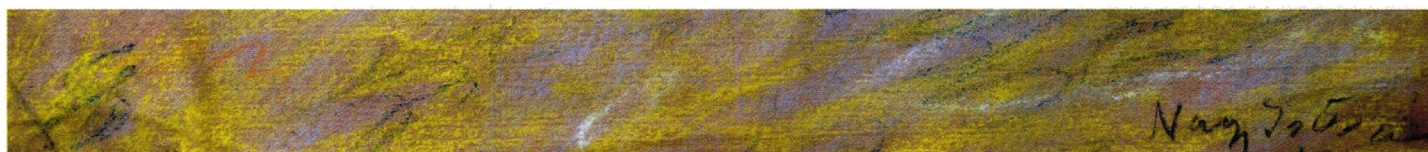

32.▲ *Alföldi táj boglyákkal*

33.▼ *Táj gyárkéménnyel*

34.▼ *Alföldi táj házakkal*

35. ▲ *Rekettyés*

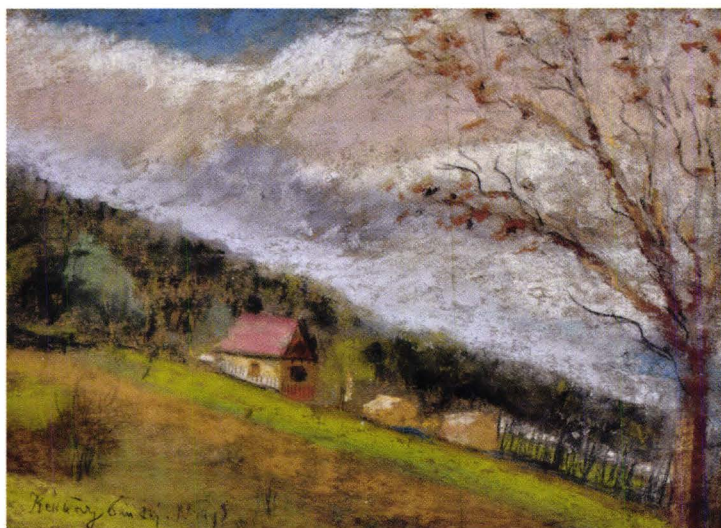
36. ▲ *Nyári táj*

37. ▼ *Ház patakkal*

38. ▼ *Bokrok között*

39. ◀ *Domboldal piros tetős házzal*

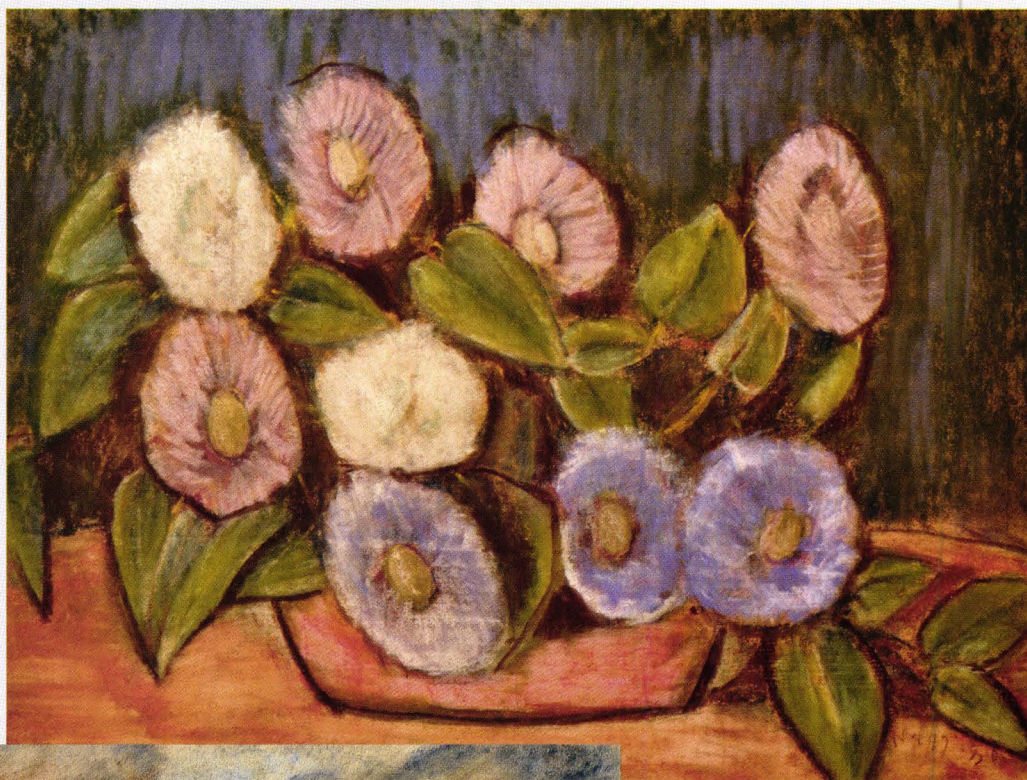
40. ▶ *Piros tetős házak*

41. ◀ *Házak dombok között*

42. ► *Csendélet*

43. ◀
Balaton-felvidéki táj

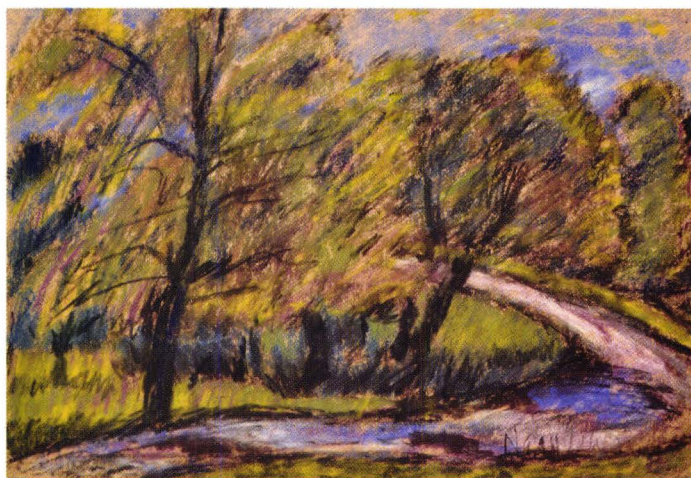

44.▲ *Alkonyi felhők*

45.▼ *Ház fák között*

46.▼ *Erdei út*

47. ▲ *Falusi utca*

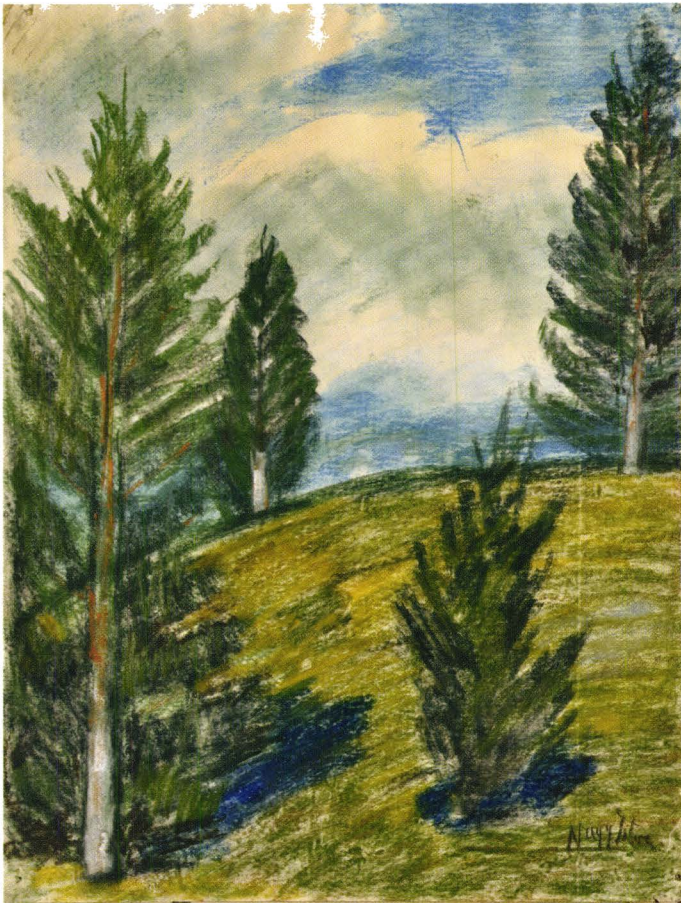

48. ▲ *Ház fával*

49. ◀ *Sárgafalú ház*

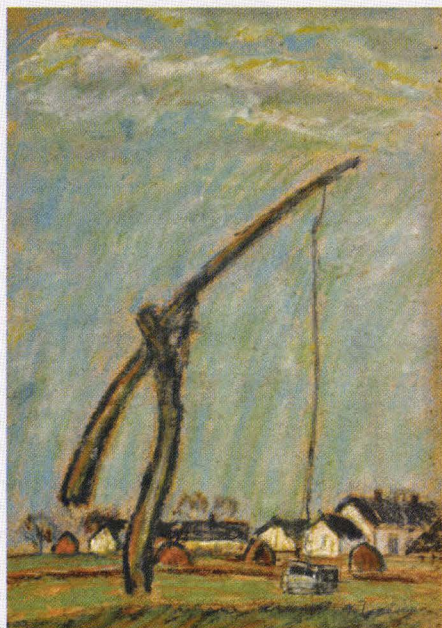
50.▲ *Ökrök alkonyatkor*

51.▲ *Domboldal fenyőkkel*

52.▶ *Házak plein air-ben*

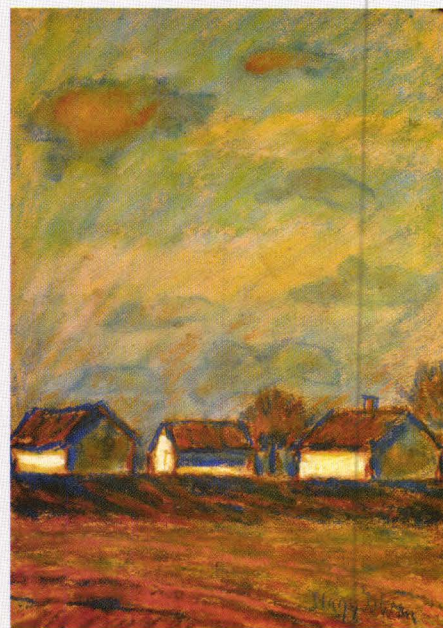

53. ▲ Gémeskút

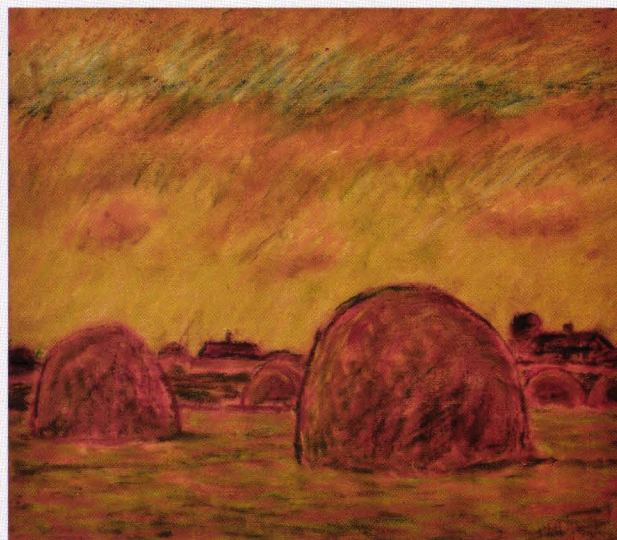

55. ▲ Táj juhokkal

54. ▲ Fehérfalú házak

56. ▼ Szénaboglyák

57. ▼ *Téli táj dombokkal*

58. ▲ *Fenyves*

59. ▲ Boroszlói dűlő (Agyagos dombja)

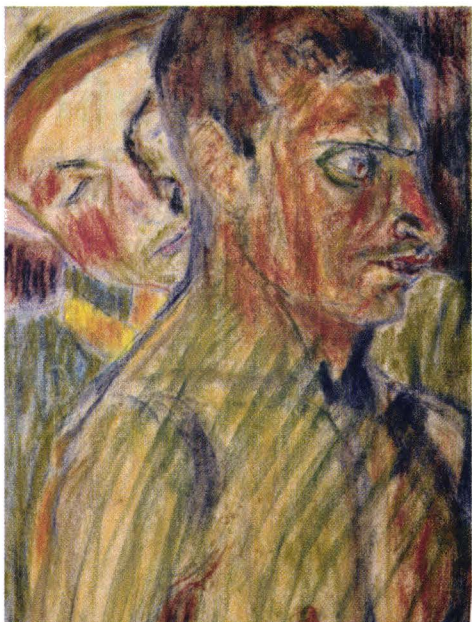
60.▲ Táj

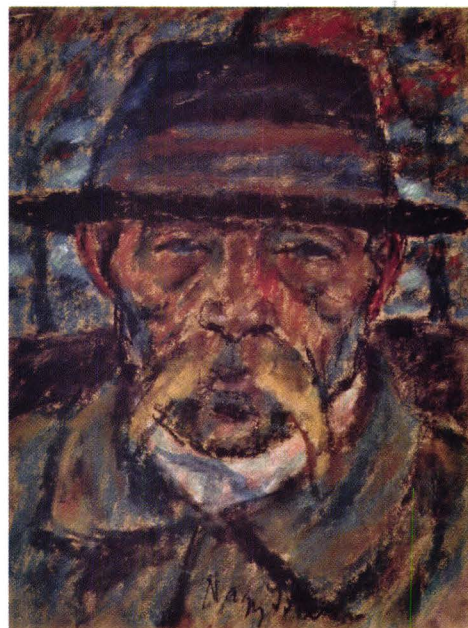
61.▲
Székely falu

62.◀ Dombos táj

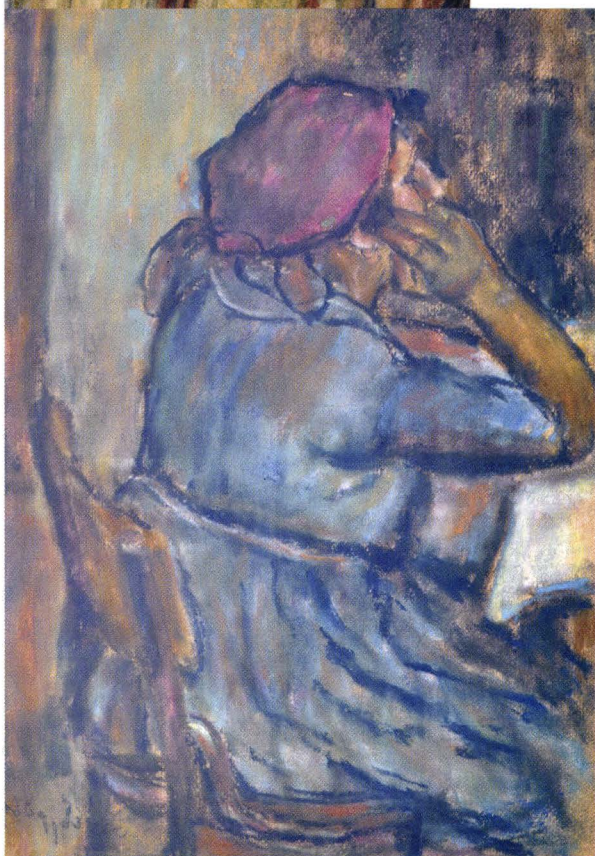

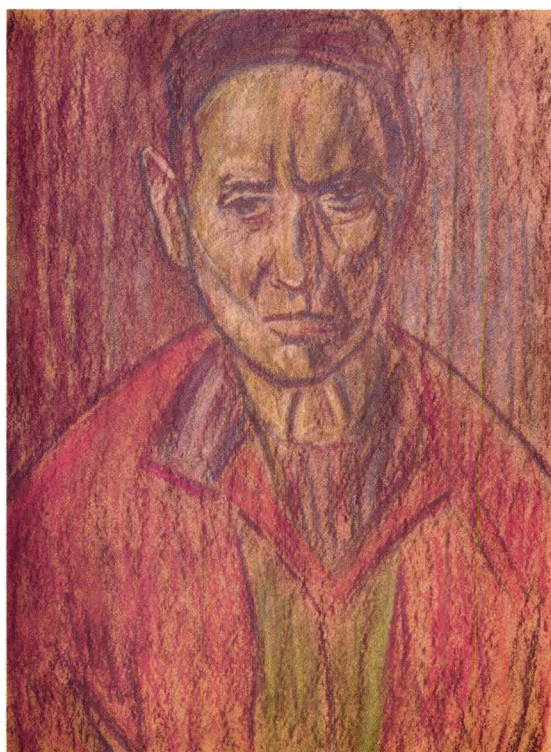
63. ◀ *Sorozáson*

64. ▶ *Parasztember*

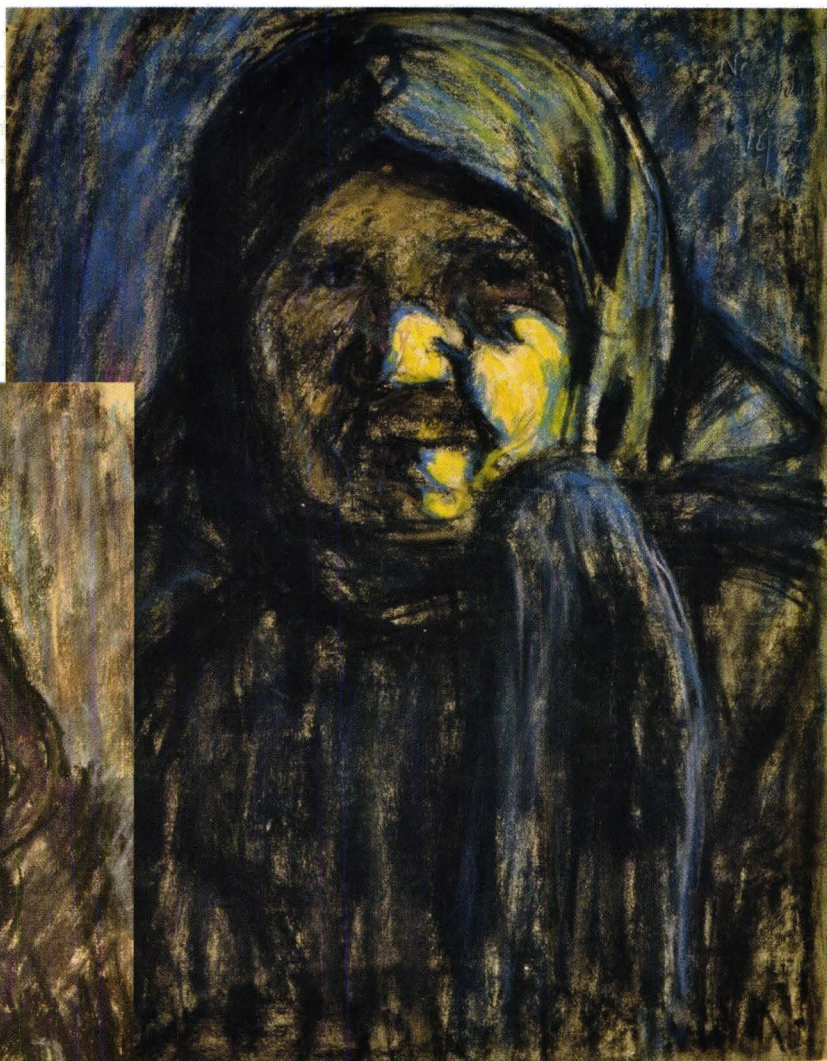
65. ◀ *Megszusszanó
székelyasszony*

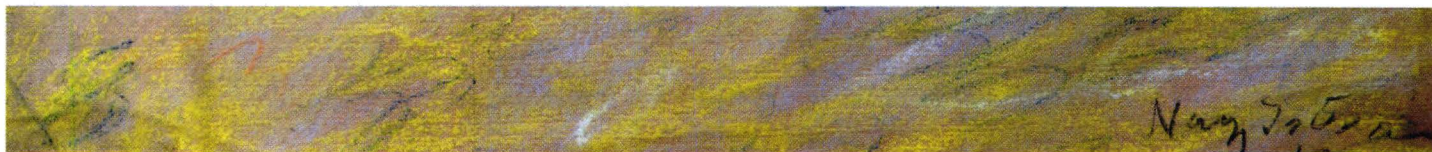
66. ▶ *Rutén
parasztasszony*

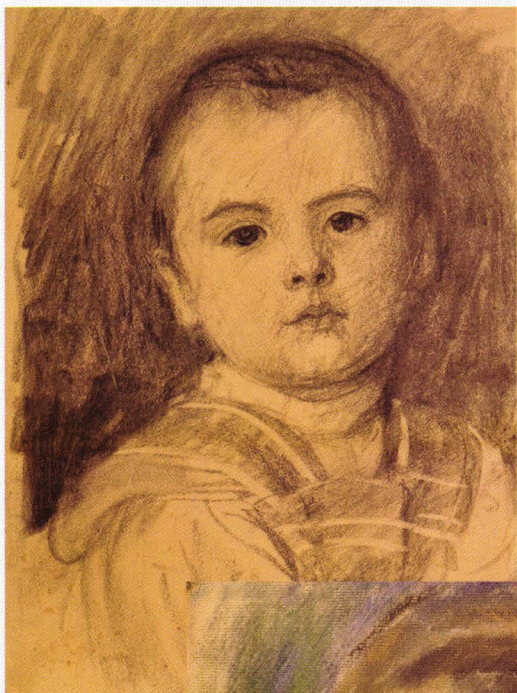

67. ► Édesanyám

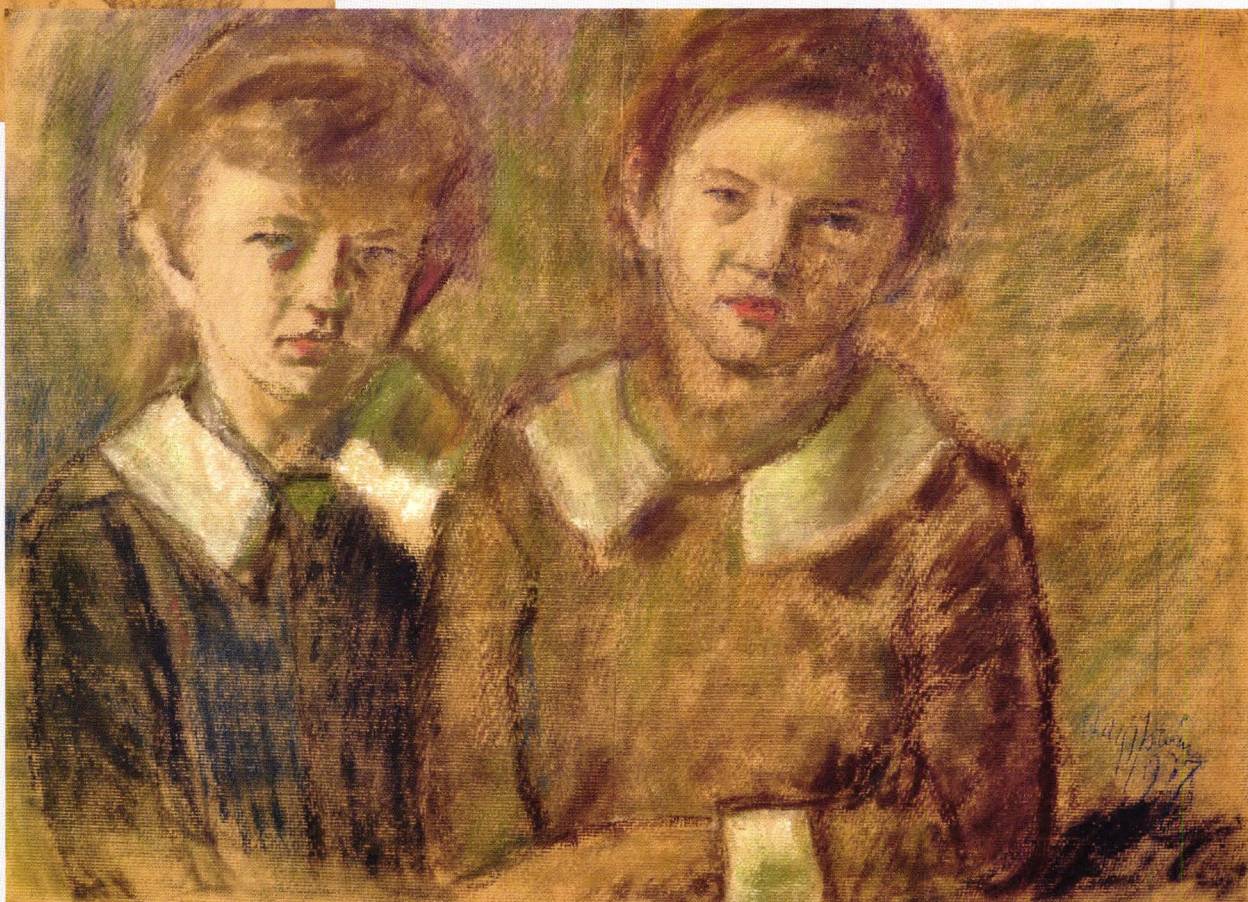
68. ◀ Székelyasszony

69. ◀ Gyermekportré

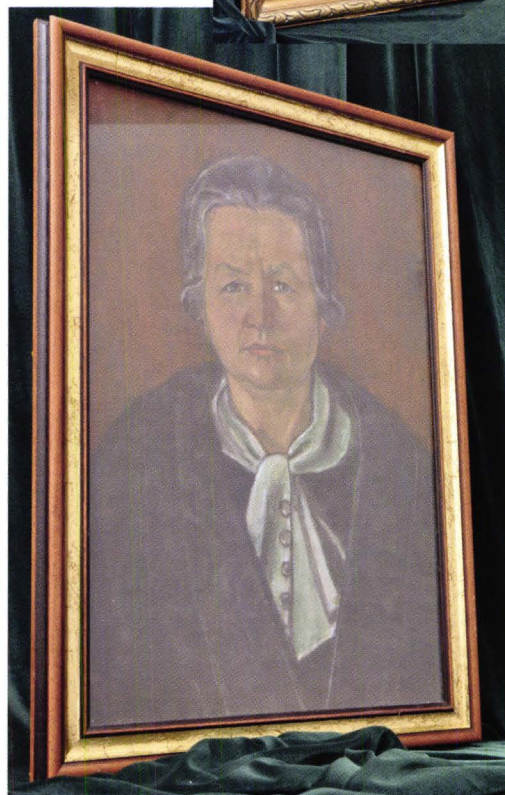
70. ▼ Lánykák

71.►
Bajuszos
férfi

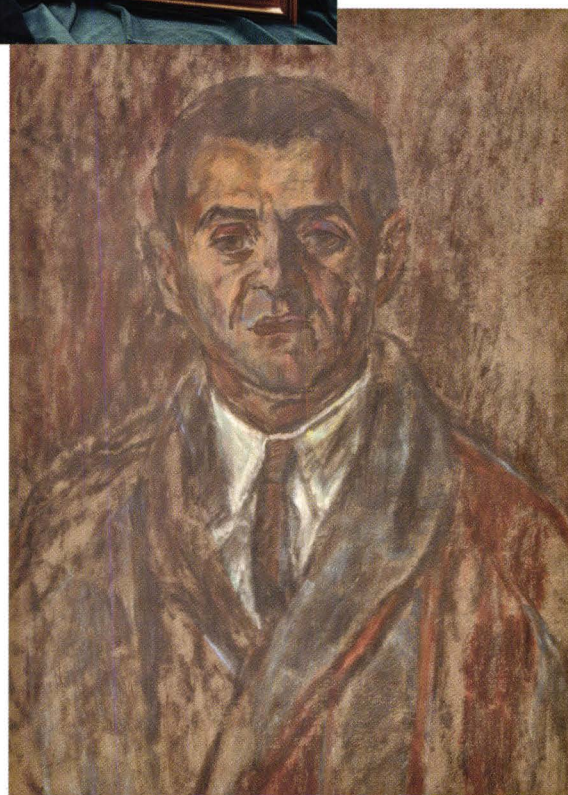

72.◀
Fiatal nő

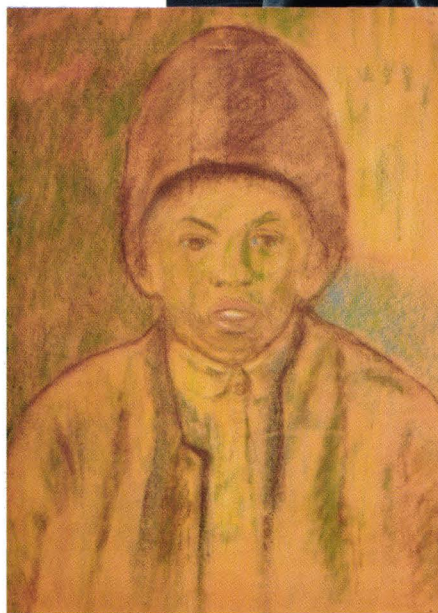
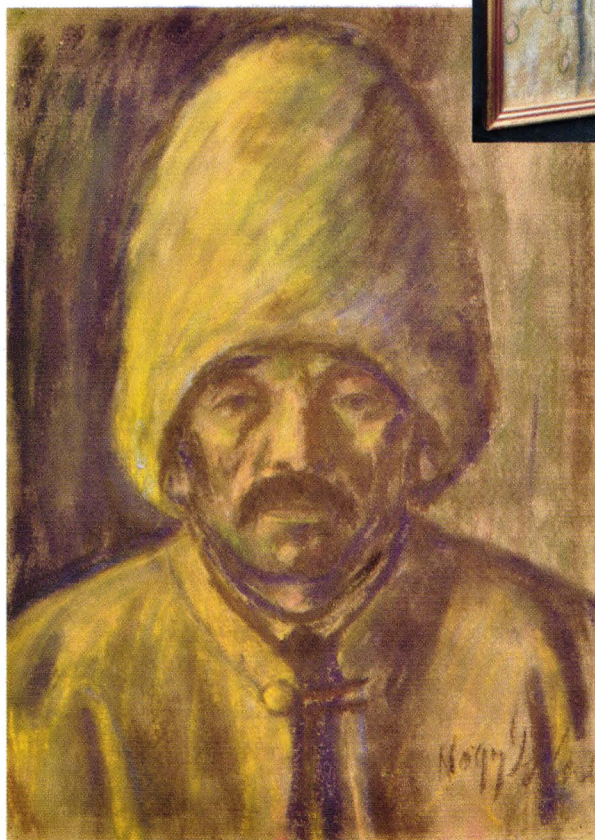
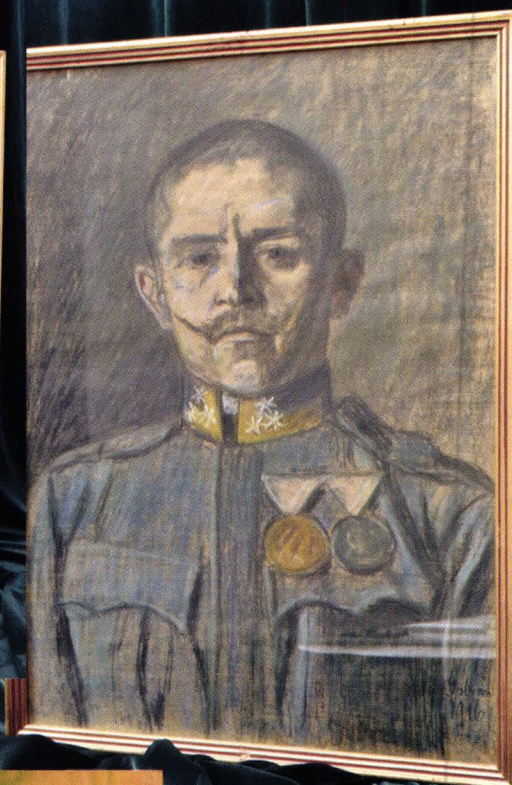
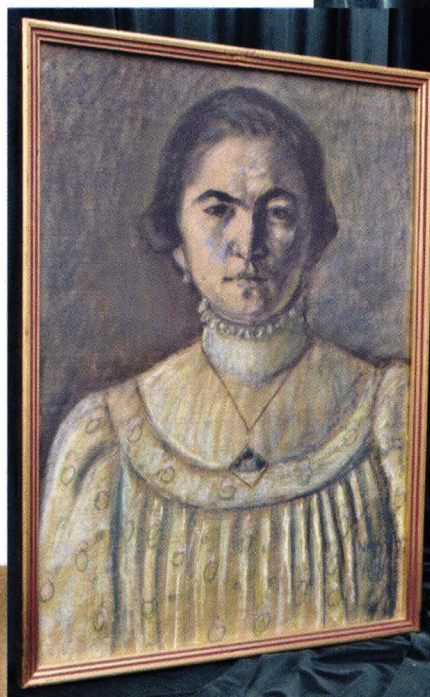
73.◀ Nő sállal

74.► Férfiportré

75. ► *Női arckép*

76. ► *Katonatiszt*

77. ◀

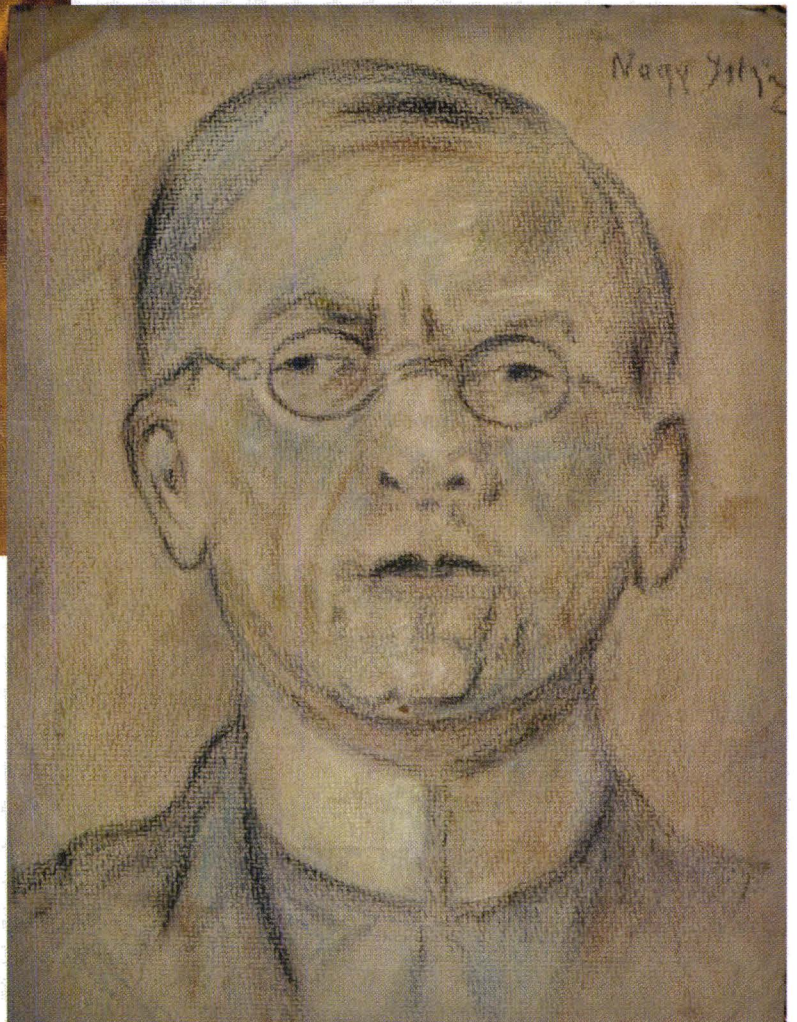
78. ◀

Kucsmások

79. ◀ *Hárászkendős asszony*

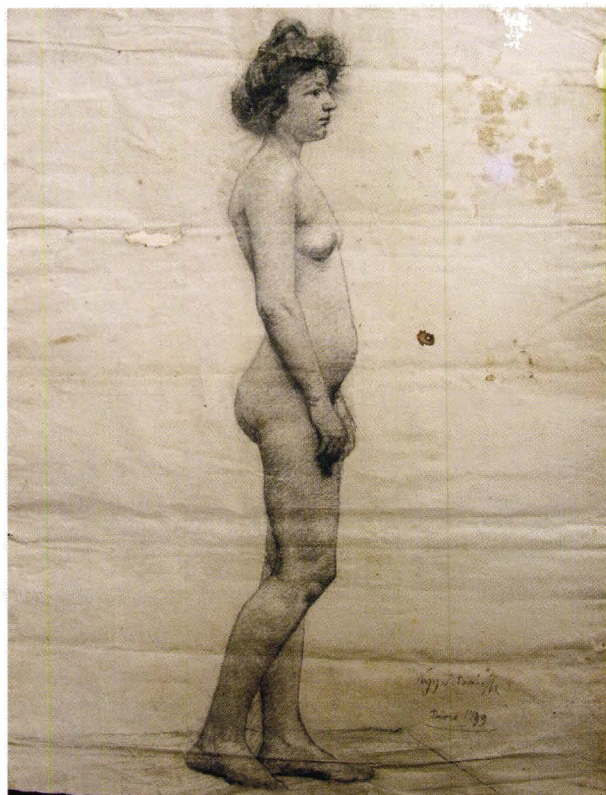

80. ▶ *Fakó önarckép*

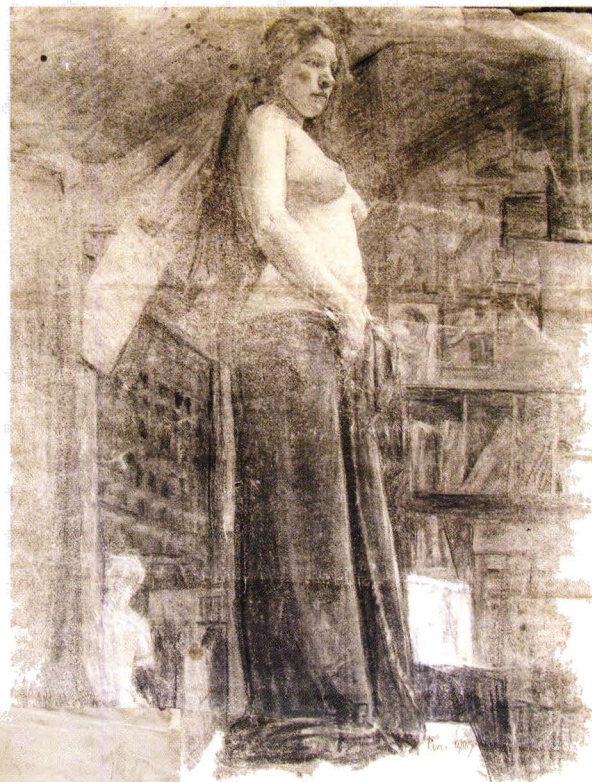

A CSÍKI SZÉKELY MÚZEUM GYŰJTEMÉNYE ►

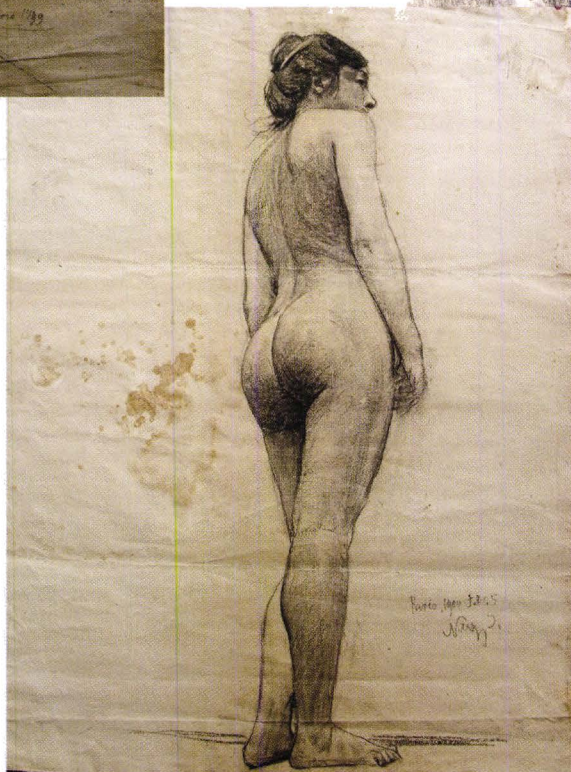

81.▲ Női akt oldalnézetben

82.▲ Női akt drapériával, műteremben

83.◀ Félfordulatos hát-akt

84. ▲ Heverő kos

85. ▲ Ülő kislány

86. ▼ Játzó gyermekek

87. ▼ Pihenő katona

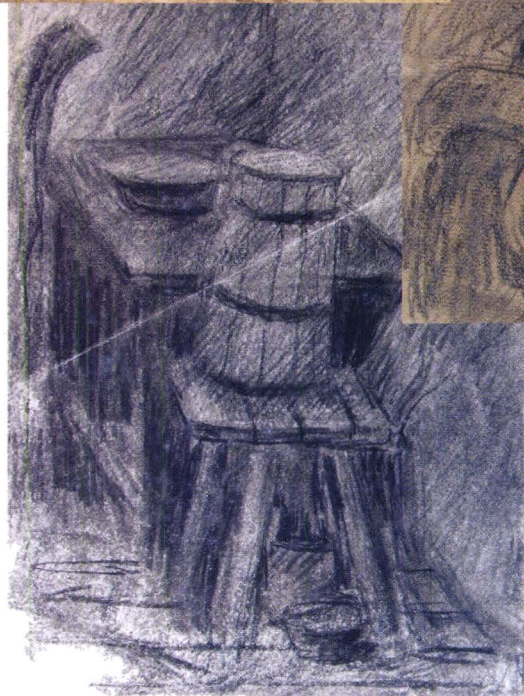
88. ◀ *Olvasó nő*

89. ▲ *Mosakodó kislány*

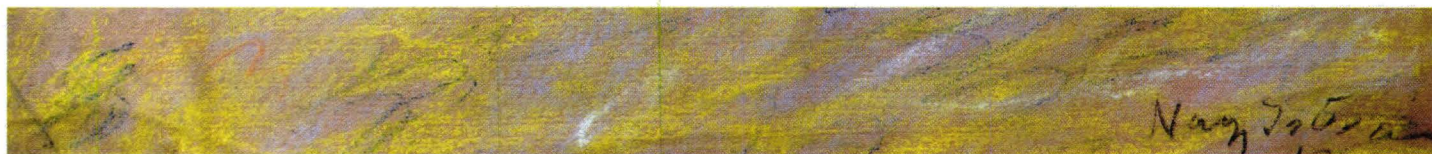
90. ▲ *Anyám*

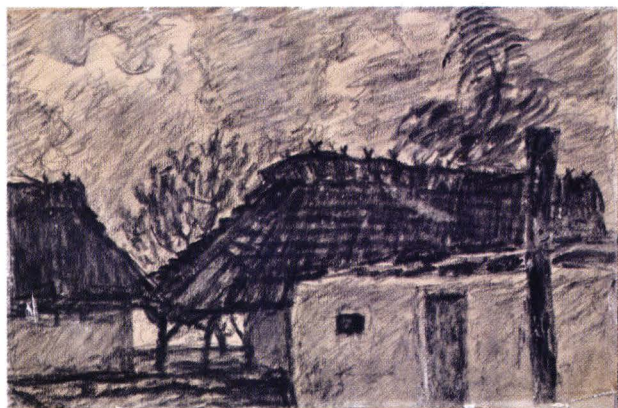

91. ◀ *Konyhai
interiőr*

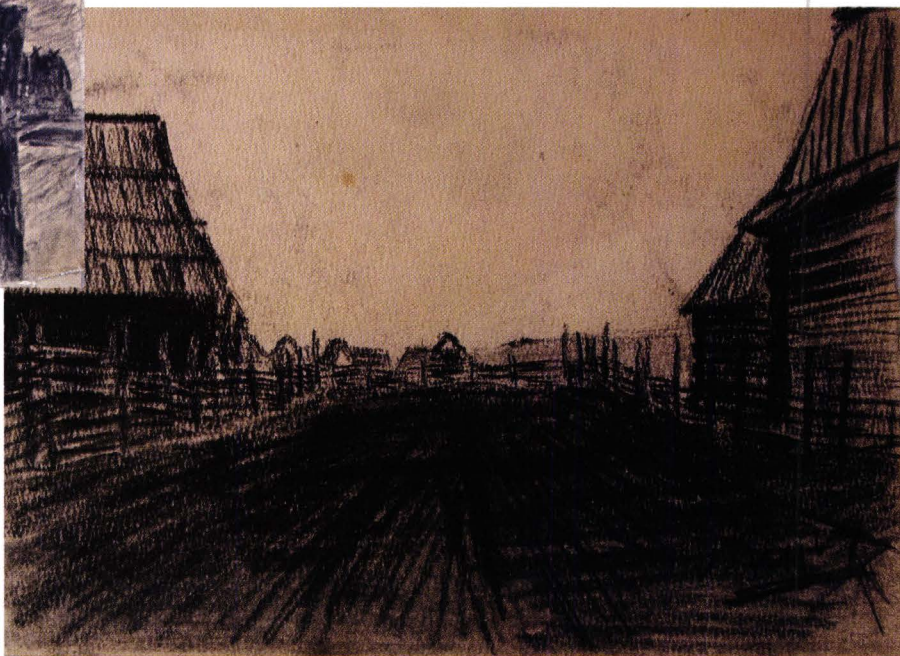
92. ▶ *Gondokban*

93. ▼ Zsögödi utca I.

94. ▲ Leégett kunyhó

95. ▼ Zsögödi utca II.

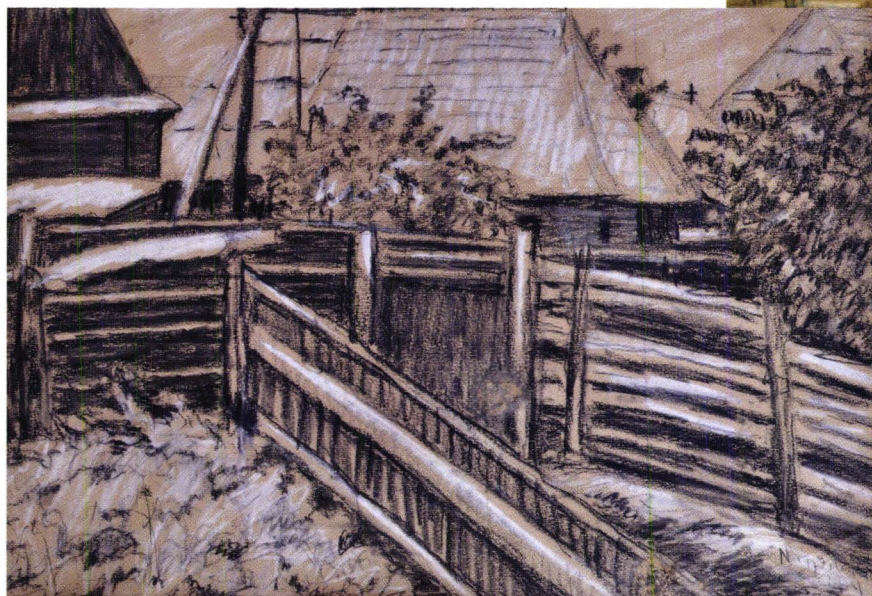
96. ▼ Faluvégi házak

97. ◀ *Faluvég*

98. ▶ *Boroszlói csűrök*

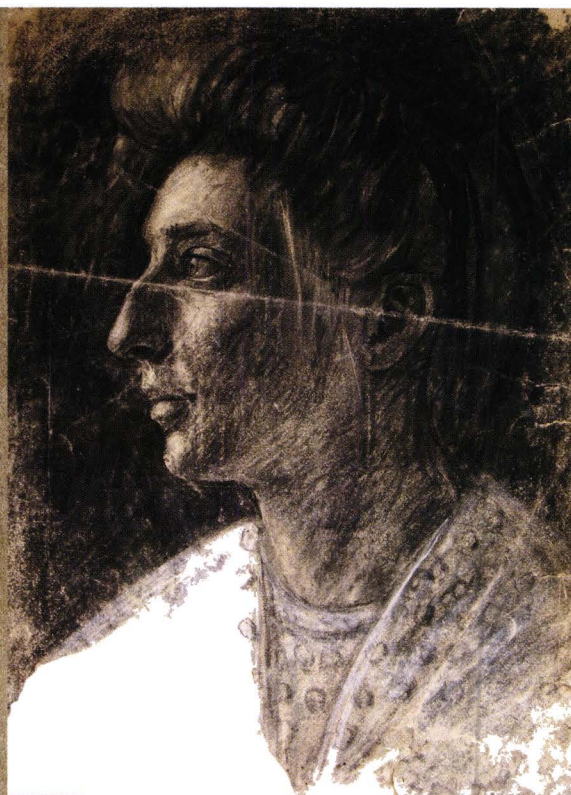

99. ◀ *Ház kerítésekkel*

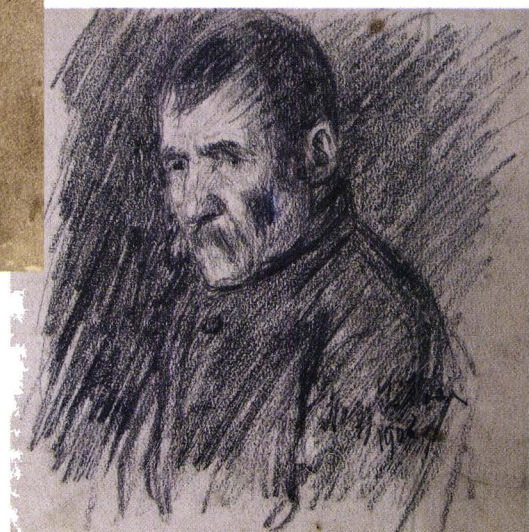

101.▲ Nagy Ferenc tanító (a művész öccse)

100.▲ Kovács Viola

102.► Férfiportré

103. ► Üllő nő

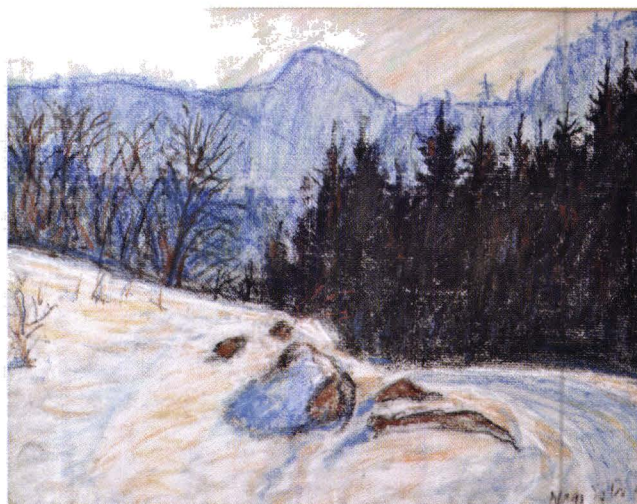
104., ▲ 105. ► Kislány portrék

106.▼ *Faluvég*

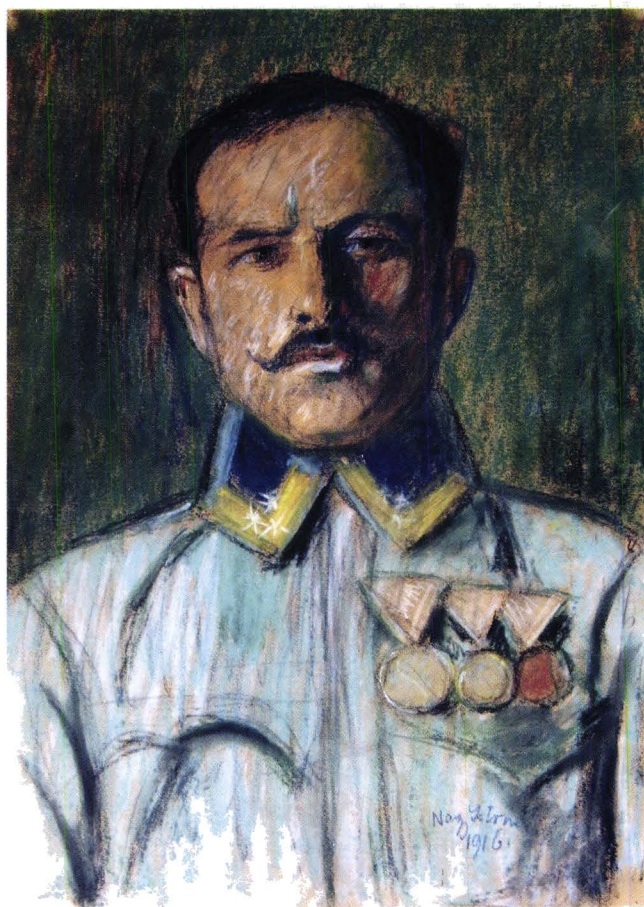
107.▼ *Boroszlói házak*

108.▲ *Csíkminszenti udvar*

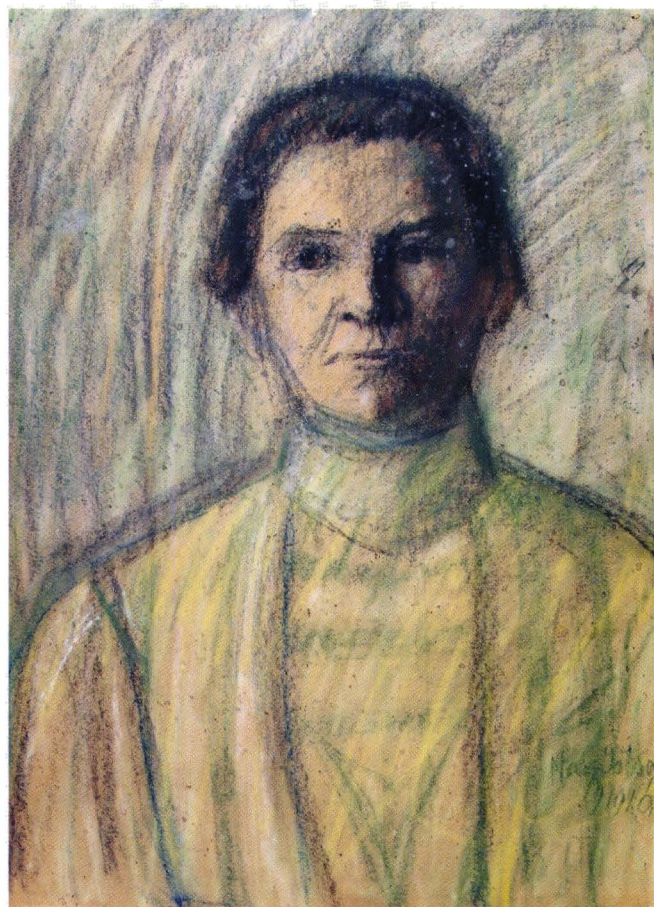
109.▲ *Erdőszél*

110.▲ Biró Alajos

112.▼ Templom házakkal

111.▲ Biró Alajosné

113.▼ Csíkmindszenti házak

114. ◀ *Nyári házak a Gyilkos-tónál*

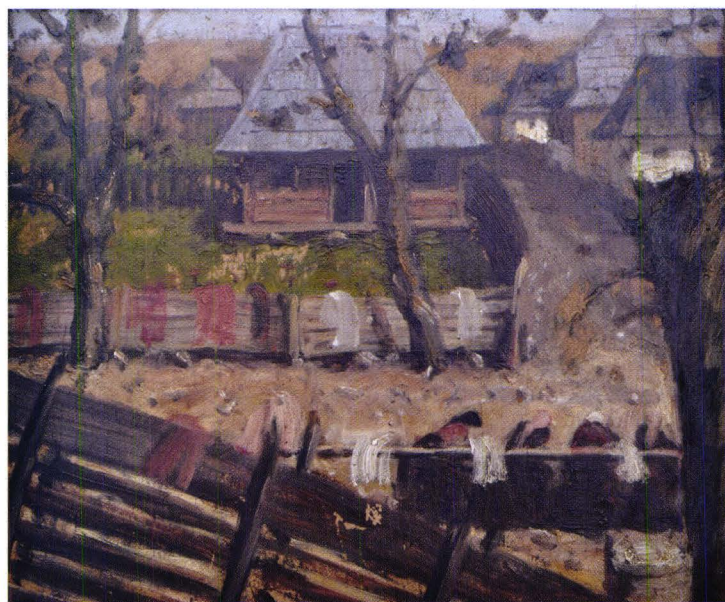
115. ▶ *Makói gát*

116. ◀ *Táj*

117. ►
Csíkmindszenti
udvar

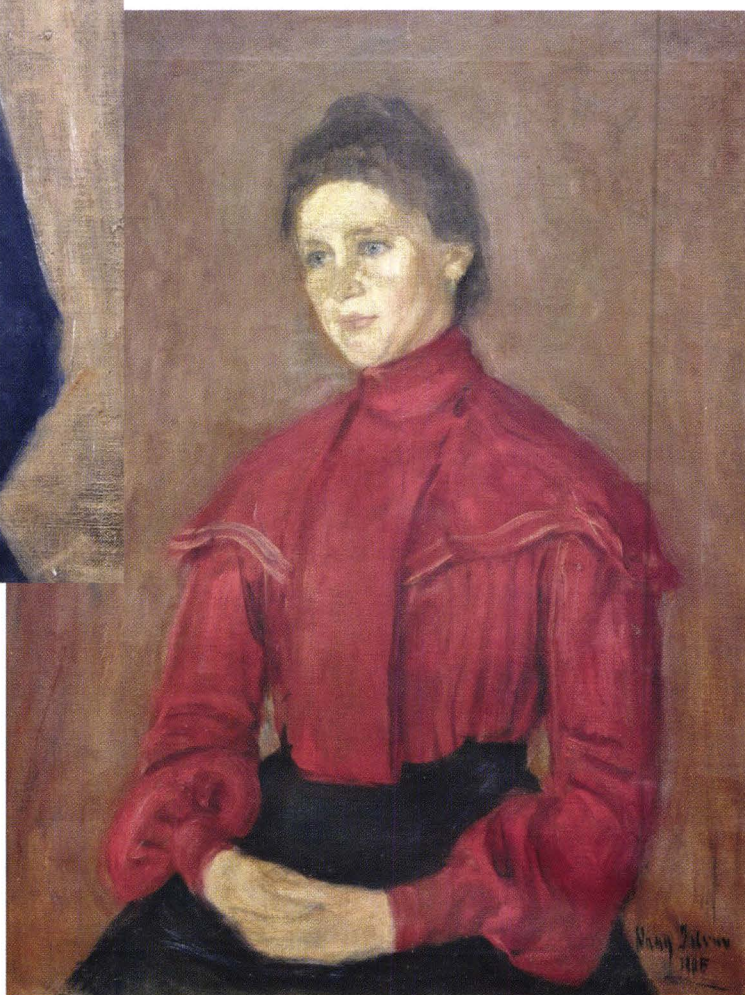

118. ◀ Csíkmindszenti utca

119. ◀ Nagy Ferenc tanító

120. ▶ Nagy Ferencné, Baka Ida

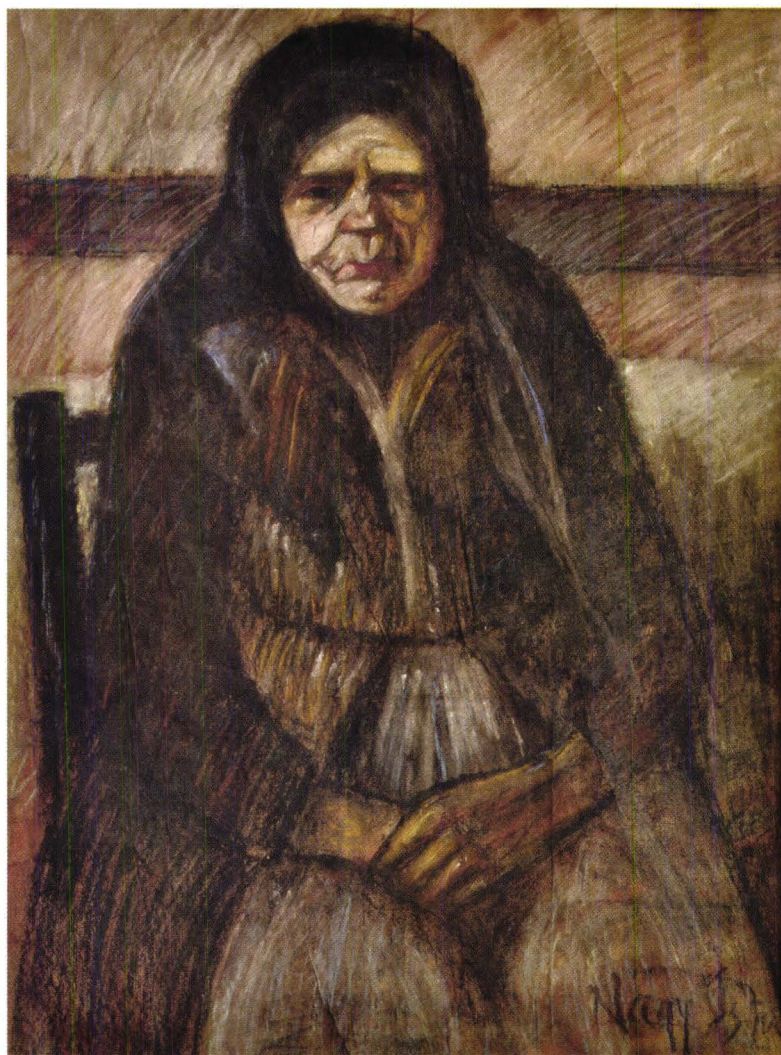
VÁLOGATÁS A MAROSVÁSÁRHELYI MÚZEUM
GYŰJTEMÉNYÉBŐL ►

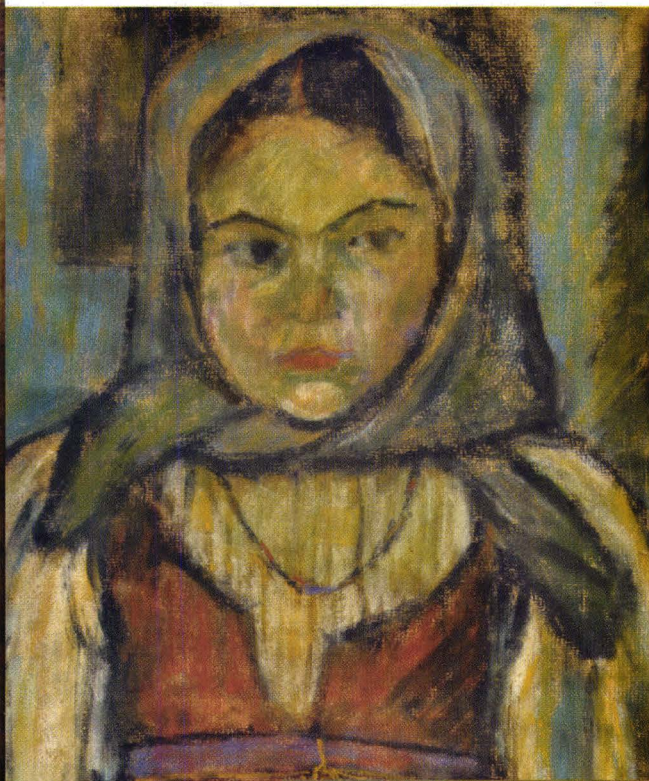
121. ▲ Kalapos önarckép

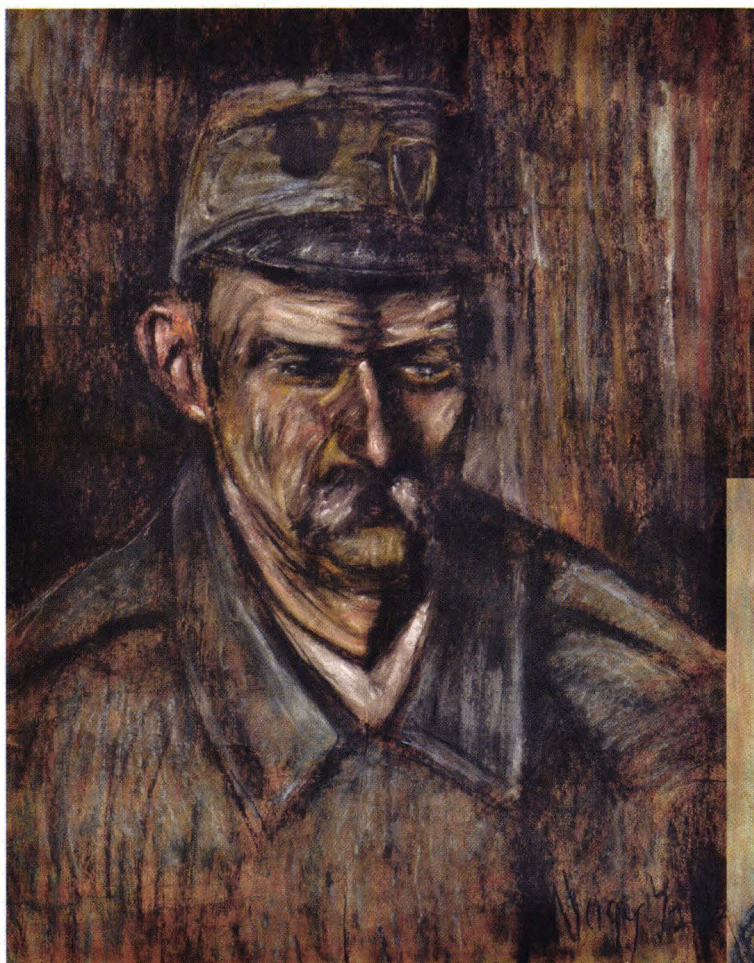
123.▲ Öregasszony (Anyám)

122.▼ Lányka

124.► Öregasszony

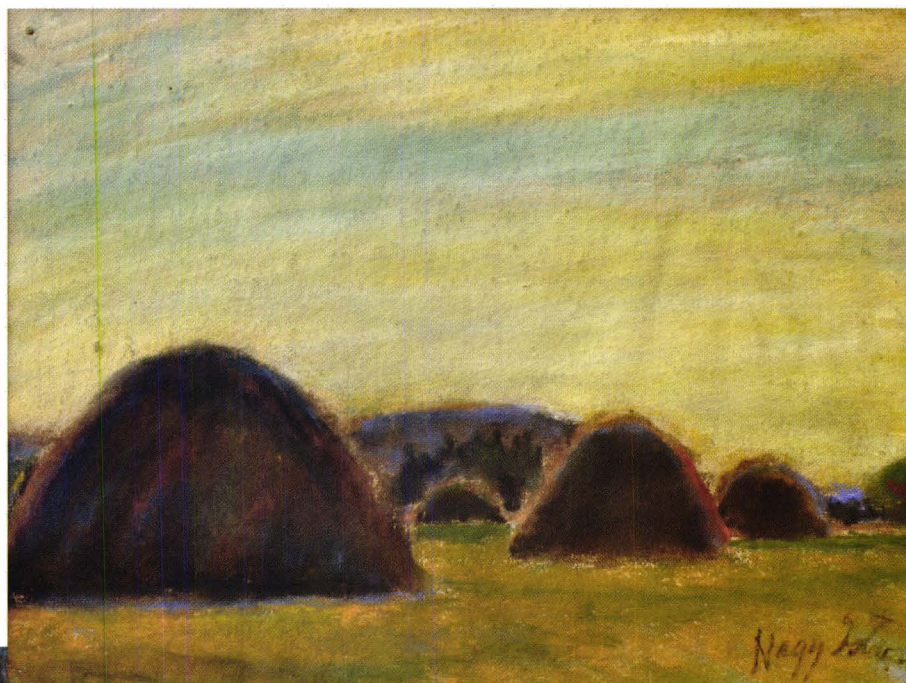
125. ◀ *Katona*

126. ▶ *Öreg baka*

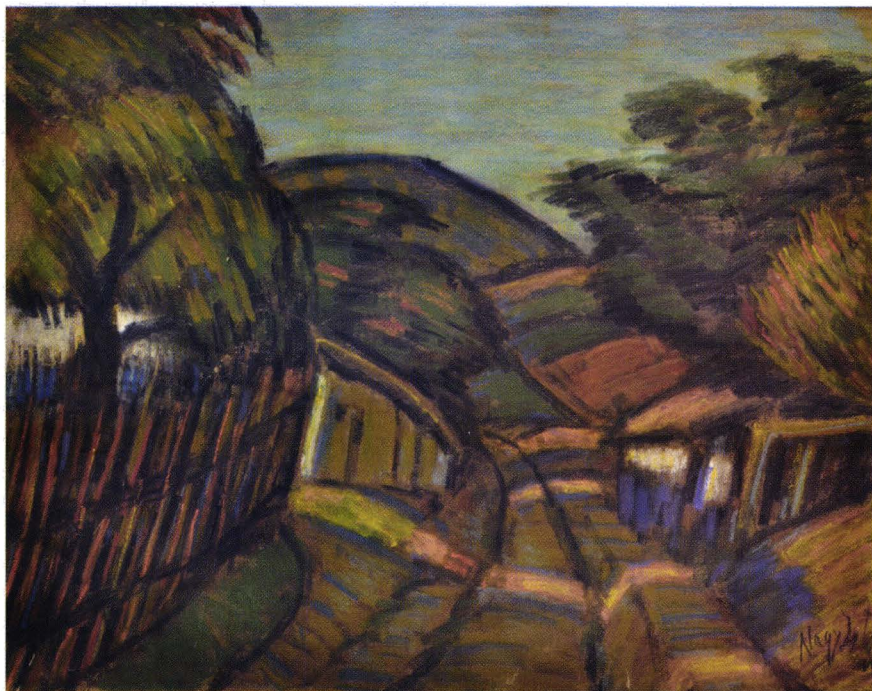

127. ► *Boglyák*

128. ◀ *Erdei partak*

129. ◀ *Csíki falu*

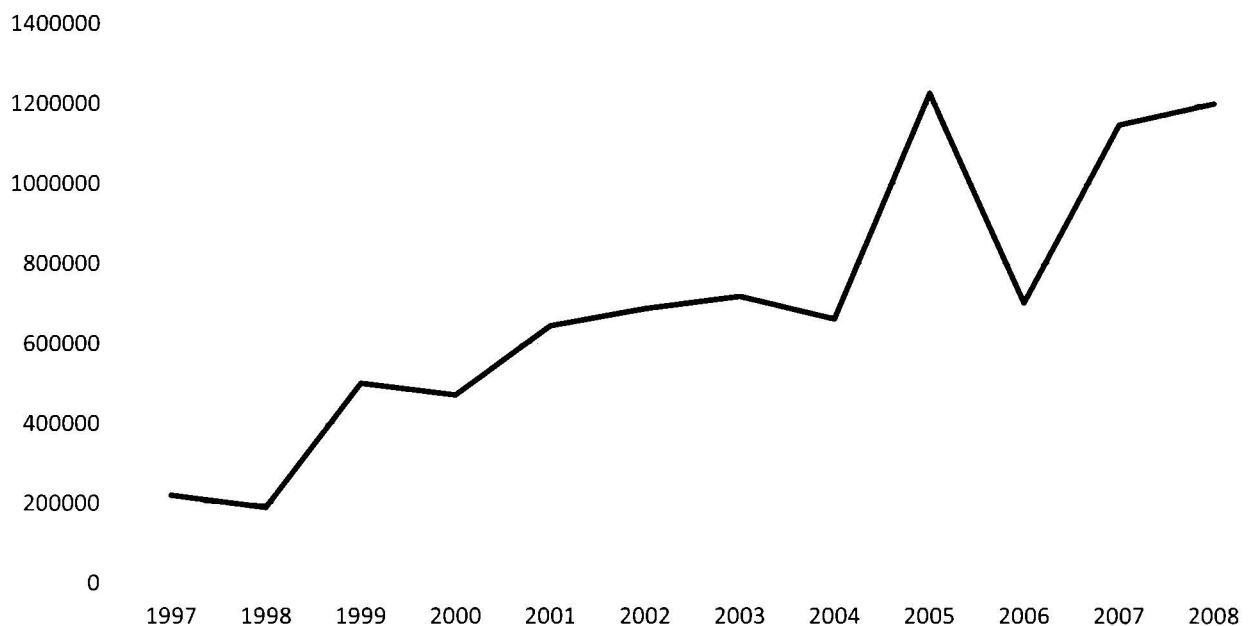
130. ▶ *Téli táj
juhokkal*

NAGY ISTVÁN ALKOTÁSOK MŰPIACI ÁRFOLYAMÁTLAGAI

1997 – 220 000 Ft., 1998 – 190 000 Ft., 1999 – 501 250 Ft., 2000 – 471 875 Ft., 2001 – 645 000 Ft., 2002 – 686 667 Ft., 2003 – 717 500 Ft., 2004 – 661 667 Ft., 2005 – 1 225 833 Ft., 2006 – 701 111 Ft., 2007 – 1 147 143 Ft., 2008 – 1 200 000 Ft.⁷¹

Átlagár

IRODALOM

- *** *Antal – Lusztig-gyűjtemény* (szerk. Cseh Szilvia), Vincze Kiadó, Pécs?, 2009.
- *** *Emlékkiállítás Nagy István festőművész születésének 100. évfordulója tiszteletére*, szerk. Simon Endre, Marosvásárhely, 1973.
- *** *Külön világban és külön időben – A 20. sz. századi magyar képzőművészet Magyarország határain kívül*, Magyar Képzőművészek és Iparművészek Társasága, Budapest 2001.
- *** *Magyar művészet 1890 – 1919* (szerk. Németh Lajos), Akadémiai Kiadó, Budapest, 1981.
- *** *Magyar művészet 1919 – 1945* (szerk. Kontha Sándor), Akadémiai Kiadó, Budapest, 1985.
- *** *Művészet* (szerk. Lyka Károly), több évfolyam, több szám.
- *** *Nagy István* (szerk. Kovács Dénes), Comitetul de cultură și educație socialistă al județului Harghita – Centrul județean de îndrumare a creației populare și a mișcării artistice de masă * Hargita megye Nevelési és Bizottsága – Népi Alkotások és Műkedvelő Tömegmozgalom Megyei Irányító Központja, Miercurea Ciuc [Csíkszereda], 1973.
- Banner Zoltán: *Erdélyi magyar művészet a XX. században*, Képzőművészeti Kiadó, Budapest, 1990.
- Don Péter – Lovas Dániel – Pogány Gábor: *Új magyar művésznévtár*, decoArt könyvek, Budapest, 2006.
- Egon Friedel: *Az újkori kultúra története I. – Az európai lélek válsága a fekete pestistől az I. világháborúig*. Holnap Kiadó, 1998.
- Endes Miklós: *Csík-, Gyergyó-, Kászon-székek (Csík megye) földjének és népének története 1918-ig*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1994.
- Keserű Katalin: *A századforduló*, Budapest, 2007.
- Lóránth László – Sümegi György: *Nagy István*, Pallas-Akadémia Könyvkiadó, Csíkszereda, 2007.
- Lyka Károly: *Nagy István*, Új Idők, Budapest, 1944.
- Murádin Jenő: *Nagy István*, Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1984.
- Nagy Imre: *Följegyzések*, Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1979.
- Oláh-Gál Elvira 1998: *Adalékok a Csíki Magánjavak történetéhez*, in: Székelyföld II. évf. 10 sz.
- Pap Gábor: *Nagy István, 1873-1937*, Corvina, Budapest, 1965.
- Pogány Ö. Gábor: *A magyar festészet forradalmárai – Helyzetkép*, Officina Kiadó, Ars Mundi sorozat X., Budapest, é. n. [1947.]
- Popper Péter: *Pilátus testamentuma*, Budapest, Saxum Kiadó, é. n.
- Solymár István: *Nagy István*, Budapest, Képzőművészeti Alap, 1977.
- Surányi Miklós: *Nagy István*, Singer és Wolfner, Budapest, 1923.
- Szabó Zsuzsa – Szabó András: *Csík és a művészet a XX. század elején*, in: *Csíki olvasókönyv*, Csíkszereda 2009.
- http://mukincs.com/muvesz_kimutatasai&report=avg_price&mid=901

JEGYZETEK

A kérdőjellel helyettesített adatok csíkszeredai viszonylatban hozzáférhetetlenek. — Sz. A.

1. <http://www.vagy.hu/cikk.php?id=4825>
2. Ferencz Ernő: Nagy István-plakett; 1970; öntöttvas; Ø = 47,0×3,0
3. Lóránth - Sümegi: 11. old.
4. Pest, 1869. – Budapest, 1965. Magyar művészettörténész, kritikus, festő.
5. Lóránth - Sümegi, 62. old.
6. Budapest, 1887. – Auschwitz, 1944. Magyar festőművész. Az ő apja, Wolfner József volt a Rt. igazgatója.
7. Zsögöd, 1893. — Csíkszereda, 1976. Festő, grafikus, múzeumalapító. Az erdélyi képzőművészet kiemelkedő egyénisége.
8. Debrecen, 1955.
9. Derecske, 1899. — Derecske, 1978. Vegyesboltos. Jesiva iskolában tanulmányozta a tórát és a talmudot, azután kereskedőnek tanult.
10. Szülei válása után édesanyjával.
11. ?, 1865. — Budapest, 1937. Nagybirtokos és nagyiparos. A Kohner Adolf és Fiai cég vezetője. Az Országos Képzőművészeti Társulat elnöke, az 1902-ben megnyílt Szolnoki Művésztelep egyik alapítója.
12. Jánoshalma, 1866. — Budapest, 1930. Műgyűjtő. Greco-festmények felvásárlásával a világ legismertebb műgyűjtői közé emelkedett. 1918-tól Münchenben élt, de hazájával nem szakadtak meg kapcsolatai. Számos nagy értékű ajándékkal gyarapította a Szépművészeti Múzeum anyagát. Jelentős szerepe volt a kecskeméti Múzeum megalapításában.
13. ?, ? — ?, ?. A 20-as években Wolfner József mellett neki volt a legnagyobb műgyűjteménye
14. Bácsalmás, 1893. — Budapest, 1963. Politikus, miniszter, művészeti író. Több gazdasági és politika tisztsége mellett 1949-től az MNM elnöke, 1950-től nyugdíjazásáig, 1952-ig a Szépművészeti Múzeum főigazgatója. Magán-gyűjteményét a bajai Türr István Múzeumra hagyta.
15. ?, 1882. — ?, 1953. Mérnök, műgyűjtő. Kezdetben a XIX. és XX. sz. eleji magyar klasszikus mestereket gyűjtött, majd az Oltványi-gyűjtemény hatására a kortárs művészetet propagáló műgyűjtővé vált. Elsősorban a Gresham-csoport és a Szinyei Társaság újabb nemzedékének festményeit gyűjtötte. Műveket ajándékozott a Szépművészeti Múzeumnak és a Bajai Városi Képtárnak.
16. Cegléd, 1891. — Budapest, 1962. Gyorsíró, esztéta, műgyűjtő. Az 1930-as években kezdte el kortárs művészek alkotásait gyűjteni. Gyűjteményében a 20. század első évtizedétől, a Nyolcak tevékenységétől az Európai Iskola új művészetszemléletű tagjainak jelentkezéséig találunk festményeket, rajzokat, szobrászati alkotásokat. A gyűjteménye törzsét ún. Gresham-kör tagjainak és művészbarátainak munkái alkották.
17. Albertirsa, 1882. — ?, 1953. A huszadik századi hazai műgyűjtés kiemelkedő alakja. Gyűjtői pályáját a Monarchia idején kezdte, s aktív maradt még jócskán a szocializmus alatt is. Nagybátyja, Politzer Ádám gyűjteményéből számos darab jutott hozzá. A gyűjtést grafikával kezdte, felismerve, hogy kevesen becsülik e műfajt. Gyűjteménye végül több tekintetben is felülmúlta legtöbb hazai társáét.
18. ?, 1907. — ?, 1976. Nyomdász édesapjától tanulta el a grafika szeretetét, s ezt is kezdett el gyűjteni. Az 1899-ben alapított Miskolci Múzeum igazgatója, Leszih Andor hatására váltott a festmények felé. Érdeklődése a XIX. századi és a modern hazai képzőművészetre koncentrált.
19. ?, 1882. — ?, 1954. Újságíró. 19 évesen elhelyezkedik egy lapnál, ahol kihasználják, s csalódottan a Színiakadémiára jelentkezett. Ódry Árpád, Kiss Ferenc tanítványaként végzett 1934-ben.

20. ?, ? – ?, ? A XX. sz. magyar festészet területéről több mint százötven olyan jelentős alkotást gyűjtött össze, amelyek együttese nemcsak jól érzékeltette a hazai modern piktúra tartalmi és stílári alakulását, hanem nemzeti érdeken védett jellegűvé is emelkedett. Az 1943-ban, majd az 1965-ben, a Móra Ferenc Múzeum képtárában bemutatott gyűjteménye azonban időközben történt nagymértvű eladások folytán lényegesen összeszűkült. Többször fordult hozzá egy-egy nélkülözhetetlen képért a Magyar Nemzeti Galéria és más múzeum is.
21. Pietrosița, 1923. — Budapest, 2006. Mérnök, diplomata, vállalkozó, műgyűjtő, Román bojárclád sarja. 1945-től a román diplomáciai testület tagjaként került Magyarországra, s itt nősült. Vállalkozásai, szabadalmi, találmányai révén szerzett jelentős jövedelmet. Műgyűjtői tevékenységét élete szerves részének tekintette. Kortárs művészeti anyagot gyűjtött: az Európai Iskola szürrealista vonulatának, valamint a szentendrei festőknek a munkáit kereste.
22. Budapest, 1929. — Esztergom, 1977. Tanár, művészeti író, műgyűjtő. Vonzódása a képzőművészethez elmélyült kutatásra, művekkel és művészetekkel való közvetlen ismerkedésre vezette. Ismereteit, meglátásait tanulmányokban, kritikákban tette közzé folyóiratok lapjain és hírlapokban.
23. Kaposvár, 1922. — ?, ?. Jogász, műgyűjtő. Ráczy István nem volt gazdag ember, s komoly áldozatokat kellett hoznia kollekciójának megalapozásakor. Korai gyűjtésének termését többször lecserélte, mígnem az 1960-as évek második felében rátalált azokra a művészekre, akik követőkkel együtt az 1970-es évek közepéig a magyar piktúra bizonyára legmagasabb színvonalát adták. A hagyományt képviselő művészek között volt Nagy István is.
24. ?, ? – ?, ? Rövid ideig politikus, a magyar rendszerváltás után négy esztendeig Győr város polgármestere tekinthető a maga idejében a legnagyobb hazai kortárs gyűjtőnek. Hallatlan anyagi áldozatokkal, komoly nélkülözések közepette alapította meg képtárát.
25. Popper, 130.
26. Entelechia, ae, nn. [enteleceia] Aristotelész szerint az az ötödik elem, amelyből a lélek áll.
27. Pogány Ö. – Oldalszám nélkül, mert írása számítógépbe gépelve van a birtokomban.
28. Friedel 41-42.
29. Nagyszeben, 1896. — Kolozsvár, 1976. Néprajzkutató, művészettörténész, középiskolai tanár. 1929-30-ban a Csíki Székely Múzeum egyik alapítója.
30. Somogyszentpál, 1920. — Csíkszereda, 1977. Festő, grafikus, muzeológus, néprajzkutató. Népművészettel, művészettörténettel, régészettel foglalkozott. 1950. január 1-től nevezték ki a Csíki Múzeum igazgatójává.
31. Utolsó bejegyzése 2010. január 11. 1976-ban négy Baciú Constantin, két Kazár Vasile és egy Ionașcu T. Martin alkotás visszakerült a Szocialista Nevelési és Művelődési Bizottság leltárába. 1981-ben egy-egy Kovács Dénes, és Gaál András-alkotás hiányzott. 1992-ben Ferencz Ernő Márton Ferenc plakettje véglegesen átkerült a Csíkbánkfalvi Márton Ferenc Általános Iskola tulajdonába. 1995-ben le kellett írni Puskás Sándor Tavasz című szobrát, amely szabadtéren, a hajdani Tosca cukrászda előtti – a nyolcvanas években még működő – szökőkút közepén állt. Ez az alkotás nem volt múzeumi jellegű, mégis ide leltározatták be. Műkőből készült, tönkrement, majd eltűnt. Valamint Izsák Márton Ceaușescu Nicolae mellszobrát, amely Csíkszeredában Szász József elvtárs, a megyei első titkár irodáját „díszítette”. Az 1989-es forradalom „áldozata” lett. 2002-ben egy-egy Dóczi András, Ferencz Ernő, egy Nagy Imre kerámiaportré és egy Vetrő András-mű, illetve 9 díszrács került állandó jelleggel a zsögödi Nagy Imre Emlékház leltárába.
32. A Nagy István-gyűjtemény részeként szerepel a leltárban egy tájkép (ltsz.7814), amely minden bizonnyal nem a csíkmindszenti művész alkotása.
33. Erre a megelőző illetve a következő tételek, biztos — 1966-os, illetve 1963-as — furcsa módon csökkenő — datálása enged következtetni.
34. CSSZM levéltára 1983/II dosszié 658. sz. akta. Adásvételi jegyzőkönyv.: Lányportré (ltsz.: 7680) 4500 lei, Mindszenti házak (ltsz.: 7679) 2500 lei. Kelt 1982. aug. 10-én. Ss. Kovács Gizella eladó és Szöcs János m. ig., vásárló.

35. CSSZM levéltára 1984/I dosszié 20. ssz. akta. Vásárlási indoklás (tkp. a felsőbb szervek számára készített „magyarázom a bizonyítványom”) „Bíró Alajos csíkpálfalvi származású katonatiszt, 1918-ban háborúellenesség jellemezte. Nagy István Bíróval 1914-16-ban a galíciai fronton volt együtt.” A képeket Alajos fia, Bíró Lajos ajánlotta fel megvételre, 12000 lejért darabját. A ffi. portrét végül 7000-ért, a n. portrét (Bíró Alajosné) 5000-ért vásárolta meg a múzeum. Ss. Szócs János.
36. Kós Károly: Nagy István, in: Erdélyi Helikon, 1928, 2. szám.
37. Csíkszeredai Állami Levéltár, 47-es fond, 403-as anyakönyv, 15.v. lap, 8-as tétel. Közli Murádin, 1984.
38. Torockó, 1846. — Kolozsvár, 1901. Festő, grafikus.
39. Murádin Jenő: Nagy István, Bukarest, 1984., p.23-24.
40. Solymár István: Nagy István, Budapest, 1977, p.7.
41. Murádin Jenő kutatása, aki a Vasárnapi Újság 1888-1892- es évfolyamait átnézve, nem találkozott Nagy István rajzzal.
42. Pozsony, 1834 — Budapest, 1902. Festő és műkritikus, a Mintarajztanoda és Rajztanárképző (a Képzőművészeti Főiskola elődje) megszervezője és első igazgatója.
43. Solymár István: Nagy István, Budapest, 1977, p.7.
44. Egy székely festőzseni c. cikk, in. Csíki Lapok, 1914, július 8.
45. Ansbach, 1856. — Etzenhausen, 1932. Festő, a Müncheneri Akadémia tanára.
46. Solymár István: Nagy István, Budapest, 1977, p.13.
47. Schrobena, 1836. — München, 1904. Arkép és zsánerfestő, a 19. században a német nyelvterületek egyik legismertebb és legünnepeltebb portréfestője.
48. Solymár István: Nagy István, Budapest, 1977, p.13.
49. Solymár István: Nagy István, Budapest, 1977, p.14.
50. Dr. Fehér Antal 1899-től kezdve volt a Csíki Lapok szerkesztője.
51. Murádin Jenő: Nagy István, Bukarest, 1984, p.29-30.
52. Lyka Károly: Nagy István, Budapest, 1944, p.10.
53. Murádin Jenő a korabeli hírlapok beszámolóinak átnézése után jutott erre az eredményre. In: Murádin Jenő: Nagy István, Bukarest, 1984, p.35-36.
54. Rebuz: Nagy István képtárlata, Csíkmegyei Híradó, 1902. június 11.
55. Murádin Jenő: Nagy István, Bukarest, 1984, p.48.
56. Solymár Istvánnál még Bocskor Antal tulajdonaként szerepel a két mű, p.17.
57. Kovács Dénes: Nagy István-centenárium, in: Hargita, 1973.március 24.
58. Banner Zoltán: Aurel Ciupe Nagy Istvánról, in: Forrás, 1973/4-5. p.155-157.
59. Ejtsd: röpuszoár. Eszköz, mely a átdöfésre szolgál. A festészetben sötét előteret jelent. Pallas Nagylexikon.
60. Édesanyja levele, idézi Solymár István: Nagy István, Budapest, 1977, p. 31.
61. Murádin Jenő: Nagy István, Bukarest, 1984, p.42. Ez a Lóránt-Sümegei könyvben 1909-es dátummal szerepel, de Murádin szerint akkor nem jelentek meg cikkek, így kevésbé valószínű, hogy ekkor lett volna a kiállítás, sokkal inkább 1911-ben, amikor több cikk is jelent meg úgy a kiállítás előtt, mint utána.
62. Egy ismeretlen tudósító a Székelység c. lapban 1911. november 12-én megjelent cikke számol be a kiállításról, in: Murádin Jenő: Nagy István, Bukarest, 1984, p. 43-44.
63. Nagy Imre: Följegyzések, Bukarest, 1979, p. 20-21.
64. Székely Jenő Nagy István képei c. cikke, amely a Székely Naplóban jelent meg 1914. március 4-én.
65. Varga Nándor Lajos harctéri naplójából részleteket idéz Pap Gábor Nagy Istvánról írt 1962-es szakdolgozatában, ELTE, Művészettörténeti Intézet p. 63-64.

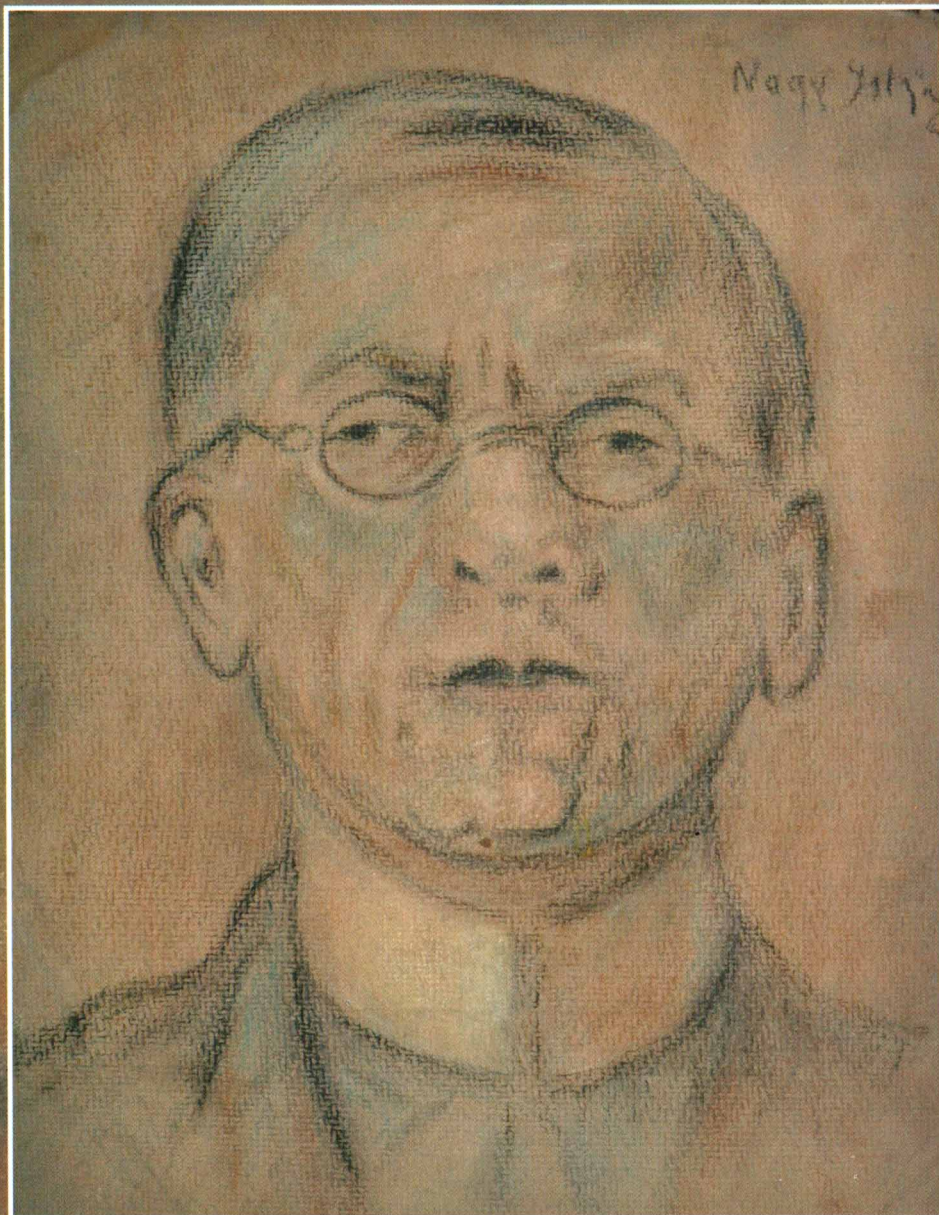
66. Kovács Dénes: Nagy István – centenárium, Hargita, 1973. március 24.
67. Kgy.: Nagy István, in: 8 Órai Újság, 1916. november 8.
68. Lóránth László – Sümegi György: Nagy István, Csíkszereda, 2007, p. 21.
69. Dr. Náthán Móric kolozsvári zsidó származású ügyvéd, élettársa Szabó Vera szobrász. Náthán műgyűjtőként támogatta a korabeli művészeti élet alakjait. Nagy István kolozsvári tartózkodásai alatt szobát és műtermet biztosított neki, művészeti mecénásként támogatta a festőt, amíg össze nem különböztek egymással.
70. Nem bizonyított, hogy a Nagy I. jelzet az igazi Nagy István szignója.
71. Inflációs index nélküli informális értékek.
72. Nagy Imre, p. 90.

SAJÁT JEGYZET

May 2, 50

Csíkszereda Kiadóhivatal, 2010